

SIIRTOLAISUUS

MIGRATION

3/2019

1. SAAMELAISTEN KERTOMUKSIA MUUTTAMISESTA
2. INKERILÄISTEN PALUUMUUTON TAUSTOJA
3. METSÄSUOMALAISET

SIIRTOLAISUUS MIGRATION

45. vuosikerta / Volume 45
ISSN 0355-3779 (painettu)
ISSN 1799-6406 (verkkójulkaisu)

Päätoimittaja / Editor-in-Chief
Tuomas Martikainen

**Toimitussihteeri / Editorial
Assistant**
Kirsi Sainio

Toimittajat / Editors
Elli Heikkilä
Miika Tervonen
Marja Tiilikainen

Taitto / Layout
Kirsi Sainio

Julkaisija / Publisher
Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland

Tilaushinta / Subscriptions
4 numeroa / nummer / issues
20 € / vuosi / år / year

Painopaikka / Print
Painosalama Oy

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet
ovat heidän omiaan.

SISÄLTÖ

3

TUOMAS MARTIKAINEN

Olemme muuttaneet!

5

EVELIINA LYTTINEN & KARL GAUFFIN

Working for protection

9

ELINA TURJANMAA

Tyttöjen ja poikien vapaa-aikaa?

14

PIGGA KESKITALO

Saamelaisten kertomuksia
muuttamisesta kaupunkeihin

18

AHTI KAISALMI

Inkeriläisten paluumuuton
valmistelu, virhearviot ja toteutus
valtionhallinnossa 1988–1992

24

ELLEN NIEMINEN

Identiteetit liikkeessä – sukupuoli ja
seksuaalinen suuntautuminen Négar
Djavadin ja Pajtim Statovcin romaaneissa

28

KOLUMNI: PASI SAUKKONEN

Nuoruuteni heimoyhteiskunnassa

30

KOLUMNI: ANTERO LEITZINGER

Sata vuotta paluumuuttoa pyhistä sodista

32

KOLUMNI: ELLI HEIKKILÄ

Maahanmuuttajiin erikoistunut turvakoti
Mona

33

TELLERVO LAHTI

Suomen Siirtolaisuusmuseon kuulumisia

35

JUHA TAINIO

Matka Gottlundin jäljille Ruotsin ja Norjan
suomalaismetsiin

42

SEMINAARIT / KONFERENSSIT

44

HENKILÖSTÖUUTISET

45

KIRJA-ARVIOT

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Migration Institute of Finland
Härmeenkatu 13, 20500 Turku
Finland

Puh. / Tel.
+ 358 2 2840 440
kirsi.sainio@utu.fi
siirtolaisuusinstituutti.fi
migrationinstitute.fi

PÄÄKIRJOITUS

Tuomas Martikainen

FT, dosentti, Toimitusjohtaja
Siirtolaisuusinstituutti
tmartik@utu.fi

Olemme muuttaneet!

Siirtolaisuusinstituutti on muuttanut uusiin toimitiloihin Turun tuomiokirkon kupeeseen. Olimme jo pidempään pohtineet, millä tavoin voisimme kehittää instituutin toimiloja vastaamaan paremmin nykyisiä tarpeitamme yhdessä Turun kaupungin kanssa. Asiaan saatiin lopulta päätös kesäkuussa. Siirrymme Åbo Akademin säätiön omistuksessa olevaan Gripen-rakennukseen, joka sijaitsee historiallisen Turun Tuomiokirkkotorin laidalla.

Nopealla aikataululla toteutettu muutto onnistui sitoutuneen ja ammattitaitoisen henkilökuntamme avustuksella. Uudet tilat tarjoavat modernit puitteet vahvasti kasvaneelle toiminnallemme. Työntekijöiden iloksi siirryimme myös sähköpöytien aikakauteen ja muutoinkin työergonomian pitäisi vihdoin vastata tämän päivän standardeja.

Uusissa tiloissa on luentosali noin 40:lle hengelle ja myös kirjaston kokoelmat saadaan aikaisempaa paremmin esille. Osa arkistosta siirretään muualla sijaitseviin varastotiloihin, mutta tämä koskee vain vähäisemmällä käytöllä olevaa aineistoa. Nekin ovat toki tarvittaessa saatavilla. Ainoa puute uudessa paikassa on näyttelytilojen puute, mutta korvaamme sen tuomalla soveltuvien osien esineistöämme näkyville instituutin aulatiloihin.

Käytännön mukavuuden lisäksi on erinomaista, että pääsemme lähemmäs turkulaisia yliopistoja, mikä mahdollistaa entistä läheisemmän yhteistyön niiden kanssa.

Haluamme olla mukana luomassa vahvaa alaamme liittyvää yhteistyötä, jotta niin Turussa kuin muuallakin olemassa olevaa korkeatasoista osaamista voidaan tuoda yhteen ja sitä kautta paremmin tunnetuksi.

Juhlavuosi on edennyt monien tapahtumien ja kirjanjulkistusten merkeissä. Syksyllä pidettävä X Muuttoliikesymposium pidetään Vanhalla Raatihuoneella, aivan kivenheiton päässä uusista tiloistamme. Turun vanha historiallinen keskusta luo upeat puitteet symposiumille. Toivomme runsasta osanottoa perinteiselle tapahtumalle, jonka pääpuhujaksi olemme saaneet professori Patrick Manningin Yhdysvalloista. Manning on yksi globaalin muuttoliikehistorian suurista vaikuttajista ja odotamme suurella mielenkiinnolla hänen ajatuksiansa.

Syksyn aikana ilmestyy vielä useita kirjoja, joista tässä voidaan mainita kaksi. Pirita Frigrenin toimittama teos suomalaisten siirtolaisen roolista muuttoliikkeiden mahdollistajina ja itse myös siirtolaisina ilmestyy marraskuussa. Monesti merimiehet olivat ensimmäisiä, jotka löysivät tiensä uusille alueille. Lisäksi Rolle Alhon ja Kaja Kumer-Haukanömmän toimittama *Liikkuvuus, muuttoliike ja yllärajaiset suhteet Suomen ja Viron välillä* kuvaa monipuolisesti Suomen ja Viron välistä kansainvälistä liikkuvuutta. Teos julkaistaan myös viroksi nimellä *Mobiilsus, ränne ja hargmaised kontaktid Eesti ja Soome vahel*. Kirjan julkistamistilaisuus pidetään Tallinnassa marraskuun lopussa.

We have moved!

The Migration Institute of Finland has moved to new premises next to the Turku Cathedral. We had already for a longer time been trying to modernise our facilities, and finally the process reached a conclusion in June. The City of Turku decided to support our move to new premises. Now we are situated on the third floor of the Gripen building, right behind the main building of Åbo Akademi University. The location could not be better in the City of Turku.

After speedy arrangements the move was done in early August. I owe a big “thank you” for our dedicated and professional staff, who made huge efforts to make it possible. In Gripen we have a lecture hall for 40 persons, a library and the main part of our archive, as well as office space for over twenty employees. Part of library will be located elsewhere, but still remains accessible.

A major benefit of the new location is proximity to the two local universities. We aim to create an even closer relationship with the universities. There exists already a good pool of expertise in the areas migration, mobility and minority questions in Turku. If we manage to find tight ways of cooperation, Turku could well develop into a major international research hub in the field.

Besides moving to a new location, we have celebrated our 45th anniversary with new publications and events. The main event of the year will be the X Migration Symposium in October, where we have an excellent program headed by Professor Patrick Manning from the USA. He will talk of global migration history, of which the Finnish migrations form a small, but — in our opinion — significant part.

We wish all the readers a great autumn and please come for a visit if you happen to be in Turku!

Toivotamme kaikille oikein mukavaa syksyä ja tervetuloa tutustumaan uusiin tiloihimme!

Eveliina Lyytinen

Postdoctoral Researcher (Academy of Finland),
Migration Institute of Finland, evlyyt@utu.fi

Karl Gauffin

PhD, Department of Public Health Sciences,
Centre for Health Equity Studies,
Stockholm University, karl.gauffin@su.se

Working for protection: Policy developments on the relationship between employment and refugee protec- tion in Sweden and Finland

Keywords: Employment, refugees, protection, family reunification, workfare state

In the Nordic countries, refugees' employment is not only seen as the golden path to successful integration, but international protection and family reunification have increasingly been conditioned on refugees' employment status. Our aim in this article is to examine discourses around employment and protection in the context of recent asylum seeker and refugee movements to Sweden and Finland. We focus on how employment is linked to international protection leading to permanent residency permit in Sweden, and protection of private and family life leading to family reunification in Finland. Most of the country specific policy documents analysed in this article are from 2015–2016. The analysis shows how Sweden and Finland are transitioning from welfare state to workfare state, and subsequently their refugee protection is politicised and undermined.

In migration and refugee research, employment is often discussed as a key element of integration into the country of asylum. In the Nordic countries, the strong tradition of active labour market policy has been the basis for comprehensive integration programmes targeting refugees, asylum seekers and their reunited family members. Not only is work seen as the golden path to successful integration, but the Nordic countries have also started to condition other central aspects of life,

such as protection and family unity, on employment status.

Our aim in this article is to highlight discourses around employment and protection in the context of recent asylum seeker and refugee movements to Sweden and Finland. We focus on how employment is increasingly linked to two sets of essential protection provided for refugees: 1) international protection leading to residency permit with Sweden as a case study, and 2) protection of private and family life leading to family reunification utilising Finland as a case study. This article is an outcome of our previous work on employment and integration as part of the Coming of Age in Exile (CAGE) project.

Our analytical framework relates to the idea how the Nordic “welfare states” have transitioned into “workfare states”. The Nordic “workfare reforms have contributed to an understanding of obligations in terms of obedience and to the establishment of social order through control mechanisms” (Kananen 2012, 558). Moreover, the transition of the Nordic welfare state into a workfare state has taken place simultaneously with increasing immigration to the Nordic countries. To rapidly enter the labour market is a way to contribute to instead of benefitting from the welfare state, and from this position, the immigrant is regarded as successfully integrated. Recent-

ly, however, as demonstrated later, employment is not only linked to refugee integration but also to protection, which in many ways will have far-reaching consequences.

The majority of the Finnish and Swedish policy documents analysed in this article were published in 2015–2016. All policy documents were found open access online. Most of the documents were available only in native languages, and therefore the unofficial translations presented here are conducted by the authors. The documents include, for instance, the Aliens Acts and the related government proposals, parliamentary motions, statements of referral and expert statements. These documents were analysed by utilising aspects of critical discourse analysis.

International protection and employment – case Sweden

In November 2015, the Swedish government announced a radical shift in the country's migration policy. The reason for this shift, which resulted in the *Legal Act on Temporary Restrictions in the Possibility to Acquire a Residence Permit in Sweden* (henceforth the Restriction Act), was the increasing number of asylum applications in Sweden. The Prime Minister announced that the Restriction Act would imply an adaption of Swedish migration policy to reflect the minimum demands of international conventions and European Union law. The statements of the referral bodies to whom the Government proposal was sent to, were overwhelmingly critical, but only resulted in minor adjustments of the proposal. The government proposition was accepted by the parliament in June 2016 and came into force one month later.

The main legal amendments following the Restriction Act can be summarised in four points. First, convention refugees who are granted asylum in Sweden will receive a temporary residence permit of three years. Asylum applicants with subsidiary protection status will receive a residence permit of 13 months. Second, permanent residence permit will only be granted if the refugees are able to economically support themselves. Refugees younger than 25 years also need to have completed upper secondary school. Third, only convention refugees will have the right to reunite with their closest family. Adult refugees are required to financially support their reunited family members. Fourth, Sweden is applying minimum standard of international conventions: asylum will only be granted if a rejection would violate international conventions. Previous domestic legislation allowing for asylum on humanitarian grounds was also abolished.

The Swedish policy documents on asylum and refugees reflect a number of partly contrasting conceptions of protection. The obvious dimension with regard to asylum policy is protection of the individual refugee, i.e. international protection. This definition appears in legal acts and parliamentary motions. Other contrasting dimensions of protection are, however, also highlighted. Both the Restriction Act and a number of motions point to the protection of Swedish institutions and public services from high numbers of refugees. This illustrates an important distinction between the idea of the refugee as a subject of protection and the refugee as a threat, from which we need to be protected. A third dimension of protection detected in the policy documents refers to the protection of national security, again portraying refugees as a potential threat. A number of motions, mainly from the anti-immigration Sweden Democrat Party, connect refugee migration with terrorism and violence.

In both the parliamentary motions and the government propositions (including the Restriction Act), the two latter dimensions of protection become more common over time, partly at the cost of the first dimension. The explicit aim of the Restriction Act, to adapt Swedish migration policy to the European minimum, is justified by referral to protection of the welfare state institutions and national security. The political nature of refugee protection can indeed be manifested, for instance, in cases where “a concern with [national] security can undermine protection in important ways, though the discourse of protection can be manipulated by those with a security agenda” (Keen 2009, 1).

In Sweden, the Aliens Act regulates both the right of asylum and residence permit based on employment. Asylum applicants' right to work provides them with a formal opportunity to apply for residency based on employment during the asylum process. However, the work permit during the asylum process is conditioned on valid identification documents and plausible chance that the asylum application will be accepted. Once having an employment with salary and working conditions reflecting collective bargaining agreements, the immigrant can also apply for residency based on employment, offering an alternative possibility to stay in the country, should the asylum application be rejected. In certain cases however, a negative outcome on the asylum application may be combined with a ban on re-entry to the Schengen area, precluding any work permit applications. Sweden's restriction with regard to international protection has been combined with

options for seeking residency, not based on need for protection, but based on ability to work. In most cases however, the option to work is merely theoretical, as many refugees do not fulfil the formal requirements for a work permit in Sweden.

Family reunification and employment – case Finland

In Finland, the income requirements for family reunification were introduced for immigrants, including beneficiaries of subsidiary protection and in some cases refugees, in June 2016. These changes are in line with the EU Council Directive on the right to family reunification (2003/86/EU). According to the amended Aliens Act, a refugee is exempted from the income requirement only if his or her family member applies for reunification within three months after the person living in Finland has been granted asylum. The required net sum for a family of two adults and two children is approximately 2 600 € (HE 43/2016). The income requirement is also applied to unaccompanied minors and all new families, i.e. families that have been formed after the refugee has arrived to Finland.

The explicit aim of introducing the income requirement as the basis for family reunification, according to the Finnish Government in 2016, was to “manage immigration, to decrease the immigration-related expenses, ... to make integration easier, and to make sure that Finland is not perceived as particularly attractive destination country for asylum seekers” (HE 43/2016 vp). The language used in this government proposal clearly indicates how right to family is progressively more intertwined with migration management than ever before.

The government proposal in 2016 (HE 43/2016 vp) regarding restrictions on family reunification is a direct consequence of the Prime Minister Juha Sipilä’s *Government Action Plan on Asylum Policy* released in December 2015. The explicit aim of this policy is to “stop the uncontrolled flow of asylum seekers into our country and to bring asylum costs under control and to integrate effectively those who have been granted asylum.” An explicit target of this policy was to tighten the legal requirements and procedures for family reunification.

In the various expert statements on the government proposal, the overall emphasis is on the criticism towards the planned restrictions that were approved in June 2016. Only some of the Finnish ministries and the Finnish Immigration Service, among others, argue that the main aims of migration man-

agement and enhancement of integration are to be supported by the means of income requirement. The various organizations and NGOs working on migration- and family-related issues predominantly express severe disapproval and concern towards these amendments.

The expert statements reminded that right to family life should not be determined by financial income for it is a fundamental basic right for all people. In many of the statements it was highlighted how these proposed changes were unreasonable and against the spirit of international law. For instance, Refugee Advice Centre (statement 1.6.2016), the most respected legal aid organization for refugees in the country, stated that “this proposal is in breach of Finland’s international obligations due to the fact that these requirements in practice limit the right to family reunification and family life.” Many organizations argued that the income requirements should not be applied to beneficiaries of international protection at all.

Moreover, based on our analysis, three main criticisms were raised in the numerous expert statements. First, even though the government proposal aims to enhance integration through work, it can be argued that refugees will be less integrated as they will not be able to be reunified with their family members – family, not work, is the true cornerstone for successful integration. Additionally, due to the need for income, people may have to choose between employment and integration training. Second, with these changes, the government aims to make Finland a less attractive destination country for asylum seekers and their family members. Yet, according to the experts, a more likely outcome is that those who would have applied to be safely reunified are now going to come to Finland through dangerous smuggling routes as asylum seekers. Third, questions of inequality were raised in several expert statements. Matters of equality were connected to protection status (subsidiary protection vs. refugees), gender (male vs. women in the labour markets), and age (unaccompanied minors vs. working age adults). Overall, what the critical statements clearly signal is that it is highly problematic to enhance the interdependence between refugees’ employment (i.e. income requirement) and their right to family life.

Conclusions

In this article it was demonstrated how in the Nordic context international protection is increasingly tied to employment status and certain level of income. To condition the

permanent residence permit based on international protection on employment status, like in Sweden, or the right to family reunification to people with subsidiary protection and refugee protection, as in some cases in Finland, are linked to broader policy restrictions in the Nordic context.

Nordic countries explicitly attempt to be less attractive destinations for asylum seekers and they make departures from universalistic principles that have been the cornerstone in their welfare states. This illustrates how Sweden and Finland, and other Nordic countries alongside, are transitioning from welfare states to workfare states. Their refugee protection has become politicised and undermined in the recent years. In order to make an impact on the creation of alternative, more human rights-focused refugee policies and laws, more extensive critical research on the links between employment and protection in a refugee context is called for.

References

- Gauffin, Karl & Eveliina Lyytinen (2017). *Working for Integration - A Comparative Analysis of Policies Impacting Labour Market Access among Young Immigrants and Refugees in the Nordic Countries*. CAGE project report. Available: http://cage.ku.dk/publications/CAGE_Policy_Report_1.pdf. Accessed 27.6.2019.
- Kananen, Johannes (2012). Nordic paths from welfare to workfare: Danish, Swedish and Finnish labour market reforms in comparison. *Local Economy*, 27 (5–6), 558–576.
- Keen, David (2009). Security and protection. Keynote Paper for the International Conference on “Protecting People in Conflict and Crisis: Responding to the Challenges of a Changing World”, Refugee Studies Centre, Queen Elizabeth House, University of Oxford, Oxford.

Otamme vastaan lahjoituksia

Siirtolaisuusinstituutilla on sääntöjensä mukaan oikeus ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja Suomesta ja ulkomailta. Aikaisemmin saamansa lahjoitukset instituutti on sijoittanut mm. tutkimusrahastoonsa, josta tuetaan vuosittain suomalaiseen siirtolaisuuteen liittyvää tutkimusta, dokumentaatiota ja konferenssitoimintaa.

Instituutissa ylläpidettävä siirtolaisuusarkisto ottaa myös vastaan lahjoituksena erilaisia dokumentteja jälkipolville säästettäväksi. Tällaista materiaalia ovat mm. käsikirjoitukset, kirjeet, valokuvat, äänilevyt ja pienimuotoiset tarve-esineet.

Yhteydenotot:
Arkistonhoitaja Jarno Heinilä
jarno.heinila@utu.fi
+358 (0) 40 631 3042

Elina Turjanmaa

VTM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto
elina.turjanmaa@helsinki.fi

Tyttöjen ja poikien vapaa-aikaa? Suomalaistaustaisten ja maahanmuutto- taustaisten nuorten vapaa-ajanvietto Varsinais-Suomessa

Avainsanat: Nuoret, sukupuoli, vapaa-aika, yksintulleet

Artikkeli perustuu Siirtolaisuusinstituutissa vuonna 2017 toteutettuun tutkimukseen Sata omenapuuta – moninuurinen Suomi -hankkeessa

Nuorten vapaa-ajanvietto on jossain määrin sukupuolittunutta. Tutkimuksissa on huomattu eroja myös suomalaistaustaisten ja maahanmuuttotaustaisten nuorten vapaa-ajanvietossa. Maahanmuuttotaustaisista nuorista pienempi osa osallistuu ohjattuun harrastustoimintaan kuin suomalaistaustaisista nuorista. Ohjattuun harrastustoimintaan osallistumisen esteiden on tulkittu liittyvän esimerkiksi heikkoihin taloudellisiin resursseihin, perheen harrastustottumuksiin ja kulttuuriin sekä harrastustoiminnan käytännön järjestelyihin. Erityisesti maahanmuuttotaustaisten tyttöjen vähäiseen harrastamiseen on kiinnitetty huomiota eri näkökulmista. Tässä artikkelissa rinnastetaan järjestetty harrastustoiminta ja vapaa-ajanvietto ja tarkastellaan suomalaistaustaisten ja maahanmuuttotaustaisten tyttöjen ja poikien itse määrittelemiä vapaa-ajanviettotapoja. Artikkelin perustuu nuorten antamiin avoimiin vastauksiin kyselyssä (N = 307), joka kerättiin Varsinais-Suomessa vuonna 2016. Tyttöjen ja poikien väliset erot vapaa-ajanviettotavoissa vaikuttavat kyselyn perusteella samankaltaisilta nuorten eri ryhmissä niin, että pojat suosivat joukkueurheilua ja tytöt harrastavat poikia enemmän yksilöurheilulajeja ja ilmaisullisia harrastuksia. Vapaa-ajanvietto kotona on yleisempää tytöillä kuin pojilla sekä suomalaistaustaisten että maahanmuut-

totaustaisten nuorten ryhmissä. Yksintulleiden poikien vapaa-ajanvietto eroaa hieman muista poikaryhmistä kuvastaen asuinyksikön vaikutusta nuoren vapaa-aikaan.

Tämä artikkeli perustuu Sata omenapuuta-nimisessä tutkimus- ja kehittämishankkeessa tehtyyn tutkimukseen (Turjanmaa 2017), jossa selvitettiin suomalaistaustaisten ja maahanmuuttotaustaisten nuorten kaverisuhteita ja vapaa-ajanviettoa Varsinais-Suomessa.¹ Artikkelissa tarkastellaan hankkeessa kerätyn kyselyaineiston (N=307) avulla sitä, miten eri taustaiset yläkouluikäiset tytöt ja pojat viettävät vapaa-aikaansa. Maahanmuuttotaustaiset nuoret jaetaan artikkelissa maahan muuttaneisiin, toiseen sukupolveen (Suomessa syntyneet, vanhemmat syntyneet ulkomailla) ja yksintulleisiin nuoriin. Suomalaistaustaisilla nuorilla viitataan nuoriin, joiden kummatkin vanhemmat ovat syntyneet Suomessa.

Sukupuoli ja maahanmuuttotausta vaikuttavat vapaa-ajanviettoon

Aiempien Suomessa tehtyjen nuorten vapaa-aikaa ja harrastuksia koskevien tutkimusten perusteella tiedetään, että suomalais-

taustaisista nuorista suurempi osa osallistuu ohjattuun harrastustoimintaan kuin maahan muuttaneista nuorista. Suomalaisnuorten suosituimmat liikuntaharrastukset ovat sekä tytöillä että pojilla juoksu, pyöräily ja kuntosalit. Kaiken kaikkiaan pojat harrastavat useammin joukkuelajeja kuin tytöt, vaikka monet joukkuelajit ovat suosittuja myös tyttöjen keskuudessa. Ohjattujen urheiluharrastusten osalta maahanmuuttotaustaisten poikien harrastaminen on usein samalla tasolla kuin muidenkin poikien, kun sosioekonominen tausta otetaan huomioon, kun taas maahanmuuttotaustaisten tyttöjen osallistuminen on muita tyttöjä harvinaisempaa.

Nuorten vapaa-aikaan liittyy kulttuurisia ja sukupuolittuneita odotuksia. Pojille ja tytöille suunnatut harrastukset voivat olla luonteeltaan erilaisia, ja käsitkset tytöt ja poikien suosimasta vapaa-ajanvietosta koskevat usein sekä suomalaistaustaisia että maahanmuuttotaustaisia nuoria. Mielikuviin sukupuolittuneesta vapaa-ajanvietosta liittyy toisinaan myös stereotyyppisiä ja arvolatauneita elementtejä. Esimerkiksi tyttöjen, ja erityisesti maahanmuuttotaustaisten tyttöjen kotona viettäminen vapaa-aikaa voidaan nähdä huolestuttavana integraation ja osallisuuden näkökulmasta, kun taas toisaalta kodin on ajateltu myös suojelevan ja tukevan tyttöjen kasvua ja koulunkäyntiä nuoruusiässä.

Sukupuolen ja maahanmuuttotaustan lisäksi useat muut seikat, erityisesti perheen sosioekonominen asema, ovat yhteydessä nuoren harrastamiseen. Myös perherakenne voi vaikuttaa nuoren mahdollisuuksiin harrastaa. Suomeen muuttaneissa perheissä on enemmän monilapsisia perheitä kuin muissa suomalaistaustaisissa perheissä ja toisaalta myös yksinhuoltajaperheiden osuus on suuri joissain maahanmuuttajaryhmissä. Suurissa perheissä yksittäisen lapsen harrastusmenoihin käytettävissä olevat ajalliset ja taloudelliset resurssit ovat usein niukemmat kuin esimerkiksi kahden aikuisen talouksissa asuvilla ainoilla lapsilla. Myös lähipiiriin harrastustottumuksilla ja vapaa-ajanviettopaikkojen ja harrastustoiminnan järjestämiseen liittyvillä seikoilla, kuten harrastuspaikan läheisyydellä ja pelkästään tytöille tarkoitettujen harrastusvuorojen järjestämisellä, on merkitystä nuorten harrastusvalinnoissa. Yksin ilman huoltajaa tulleiden nuorten kohdalla asumisyksikkö rajaa ja toisaalta voi myös tarjota harrastusmahdollisuuksia ilman perhettä Suomeen tulleiden nuorten arjessa. Tässä artikkelissa nuorten harrastamista ja vapaa-ajanviettoa tarkastellaan yhdessä. Näin kuvataan sitä, mitä nuoret raportoivat avoimissa vastauksissa vapaa-aikanaan tekevänsä, oli toiminta ohjattua tai ei.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa käytetty kyselyaineisto (N=307) on kerätty vuoden 2016 aikana kouluissa ja nuorisotiloissa Turussa, Raisiossa ja Uudessakaupungissa. Kyselyyn vastanneet nuoret olivat vastausajankohtana 13–18-vuotiaita ja heistä noin vajaa neljännes (n=47 maahan muuttaneet; n=23 toinen sukupuoli) on maahanmuuttotaustaisia nuoria. Suomalaistaustaisten vastaajien kotikunta oli useimmiten Raisio tai Uusikaupunki (86 %) ja maahanmuuttotaustaisten vastaajien Turku (84 %). Tyttöjen osuus oli suomalaistaustaisten vastaajien kohdalla poikia suurempi (56 %). Maahanmuuttotaustaisista vastaajista noin kaksi kolmesta (68 %) oli poikia.

Maahanmuuttotaustaiset nuoret olivat vastausajankohtana hieman vanhempia (ka. 16,1 vuotta) kuin suomalaistaustaiset vastaajat (ka. 15,0 vuotta). Maahanmuuttotaustaisten nuorten vanhempien yleisimmät syntymämaat olivat Afganistan, Somalia sekä Lähi-Idän (Irak, Iran, Syyria) ja Balkanin maat (Kosovo, Bosnia, Albania, Serbia). Maahan muuttaneet nuoret olivat asuneet Suomessa keskimäärin neljä vuotta.

Kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa eri taustaisten nuorten ystävyys-suhteista, ystävyystymisestä ja vapaa-ajanvietosta (kyselystä ja sen toteutuksesta tarkemmin ks. Turjanmaa 2017). Tässä artikkelissa analysoidaan nuorten antamia vastauksia avoimeen kysymykseen ”Mitä harrastat/teet vapaa-ajallasi?”. Nuorten vastaukset on luokiteltu ja vastausjakaumia tarkastellaan ristiintaulukoinnin avulla nuoren maahanmuuttotaustan ja sukupuolen (tyttö/poika) mukaan.

Nuorten harrastuksia ja vapaa-aikaa koskevissa vastauksissa painottuivat urheilu ja toisaalta harrastusten monipuolisuus. Nuorten vastaukset luokiteltiin kuuteen luokkaan: Yksilöurheilu (esim. kuntosalit, uiminen, ratsastus), joukkueurheilu (esim. jalkapallo, jääkiekko, joukkuevoimistelu), ilmaisuun liittyvät harrastukset (esim. tanssi, laulaminen, valokuvaus), muut harrastukset/vapaa-ajanviettotavat (esim. partio, cosplay, mopolla ajelu), kavereiden kanssa ja kotona (esim. jälkiruuan tekeminen, perheen kanssa oleilu). Pari vastaajista kommentoi, ettei harrasta tällä hetkellä mitään. Heitä ei ole luokiteltu tässä esitetyissä tuloksissa mihinkään ryhmään. Yksi vastaaja on voinut tulla luokitelluksi yhteen tai useampaan kategorioista. Osa nuorista erotteli vastauksessaan harrastukset vapaa-ajastaan (”Pelaan salibandyä ja vapaa-ajalla oon kavereiden kans”), mutta suurin osa vastaajista luetteli mielivaltaisen määrän vapaa-ajan tekemisistään ilman tällaista erontekoa.

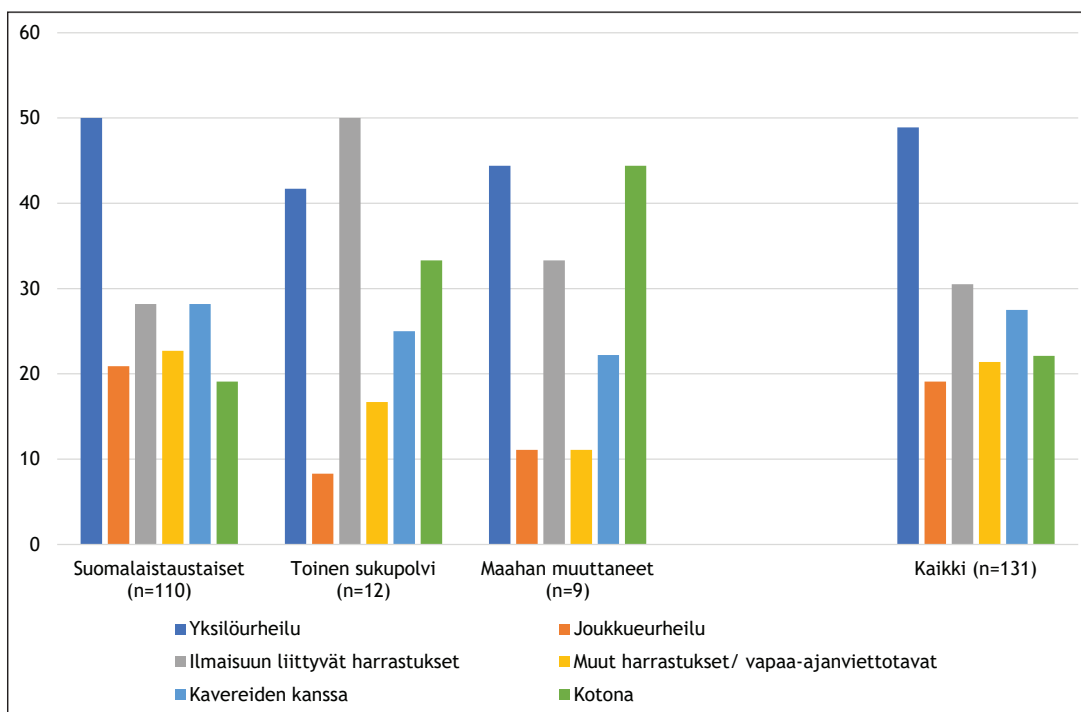
Tyttöjen ja poikien väliset erot vapaa-ajanvietossa ovat samankaltaisia suomalaistaustaisilla ja maahanmuuttotaustaisilla nuorilla

Nuorten vastaukset ovat vapaa-ajanvieton suhteen sattumanvaraisia siinä mielessä, että avoimessa vastauksessa suurin osa on todennäköisesti jättänyt mainitsematta joi-tain vapaa-ajanviettotapoja arjessaan ja on esimerkiksi luetellut vain säännölliset har-rastuksensa. Toisaalta esimerkiksi tytöt mainitsivat kaverit poikia huomattavasti useam-min (tytöistä 27 %, pojista 6 %), mikä tukee aiemmissä tutkimuksissa havaittua eroa tyttöjen ja poikien ystävyys-suhteiden laadussa: pojilla kaverit voivat olla useammin osa harrastuksia, erityisesti joukkuepeleissä, ja tyttöjen ystävyyksissä korostuu asioiden ja-kaminen.

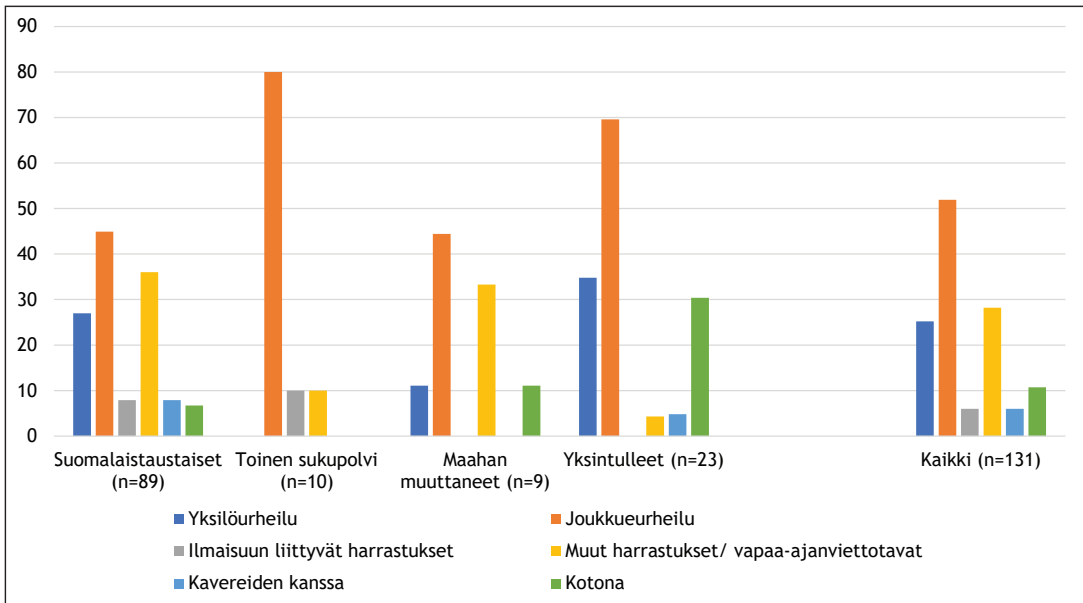
Nuorten vapaa-ajanviettoa tarkasteltiin erikseen suomalaistaustaisten ja eri maa-hanmuuttotaustaisten nuorten ryhmissä sukupuolittain. Vaikka maahanmuuttotaus-taisten ryhmien vastaajamäärät jäävät näis-sä vertailuissa pieniksi, voidaan kuvioista nähdä, että poikien ja tyttöjen väliset erot vapaa-ajanviettotavoissa vaikuttavat olevan samansuuntaisia nuorten eri ryhmissä yk-sintulleita nuoria lukuun ottamatta (Kuviot 1 ja 2).

Yksilöurheilu on suosittumpaa tyttöjen kuin poikien keskuudessa ja joukkueur-heilua harrastaa useampi poika kuin tyttö. Kaikista pojista puolet (52 %) ilmoittaa har-rastavansa tai viettävänsä vapaa-aikaa joukkueurheilun parissa. Tytöistä joukkuelajeja ilmoittaa harrastavansa joka viides (19 %). Joukkueurheilun suosio erityisesti poikien keskuudessa on linjassa lasten ja nuorten va-paa-aikatutkimuksen kanssa, jonka mukaan 44 prosenttia pojista harrastaa jotain joukkueurheilulajia tai -lajeja. Yksilöurheilun osalta tässä tutkimuksessa annetut vastauk-set eivät täysin tue aiempia tuloksia nuorten suosituimmista lajeista. Kuntosali ja lenkkeily kuuluvat nuorten vapaa-aikatutkimusten mukaan teini-ikäisten nuorten suosituim-piin harrastuksiin. Tässä tutkimuksessa yksilöurheilua mainitsi harrastavansa noin puolet (49 %) tytöistä, mutta vain joka neljäs (25 %) pojista. Joukkueurheilulajit olivat siis poikien keskuudessa huomattavasti suosittum-pia kuin yksilölajit. Toisaalta monen joukkueurheilulajin harrastamiseen sisältyy esimerkiksi kuntosalitreeniä, mikä on voinut jäädä monelta joukkueurheilua harrastaval-ta vastaajalta avoimessa vastauksessa mainitsematta.

Kaikista tytöistä noin joka kolmas (31 %) ilmoitti harrastavansa vapaa-ajallaan jotain ilmaisuun liittyvää, kun taas pojilla ilmai-

Kuvio 1. "Mitä harrastat/teet vapaa-ajallasi?" (Tytöt, %)

Kuvio 2. "Mitä harrastat/teet vapaa-ajallasi?" (Pojat, %)

suun liittyvien vapaa-ajanviettotapojen mainitseminen oli harvinaista (6 %). Tytöistä hieman suurempi osa (22 %) kuin pojista (11 %) ilmoitti viettävänsä vapaa-aikaa kotona yksin, kavereiden tai perheenjäsenen kanssa. Tyttöjen suosituin vastaus muut harrastukset -luokassa oli partio, pojilla pelaaminen (tietokoneella/konsolilla).

Tyttöjen ja poikien vastauksissa näyttäisi olevan joitain eroja eri maahanmuuttotautaisien nuorten ryhmässä, mutta ryhmien pienuuden vuoksi tuloksiin on suhtauduttava varauksella. Tässä aineistossa joukkueurheilu vaikuttaisi olevan erityisen suosittua toisen sukupolven pojilla ja yksintulleilla nuorilla (kaikki yksintulleet vastaajat ovat poikia). Tyttöjen kohdalla joukkueurheilu taas vaikuttaisi olevan hieman suosittumpa suomalaistaustaisilla kuin maahanmuuttotautaisilla nuorilla. Maahanmuuttotautaisista tytöistä (maahan muuttaneet 44 %, toinen sukupolvi 33 %) suurempi osa kuin pojista (maahan muuttaneet 11 %, toinen sukupolvi 0 %) kertoi viettävänsä vapaa-aikaansa kotona. Yksintulleiden poikien vastaukset erottuivat muiden poikien vastauksista: heistä noin joka kolmas (30 %) kertoi viettävänsä vapaa-aikaa kotona.

Lopuksi

Tässä artikkelissa tarkasteltiin eri taustaisten nuorten itse määrittelemiä vapaa-ajanviet-

totapoja. Analyysin keskeisin tulos on, että vapaa-ajanvietto ja lajivalinnat vaikuttavat samaan tapaan sukupuolittuneilta suomalaistaustaisilla ja maahanmuuttotautaisilla nuorilla. Pojat suosivat joukkueurheilua, tytöillä on poikia enemmän ilmaisullisia harrastuksia ja he mainitsevat poikia useammin harrastukseen jonkin yksilölajin. Tytöt mainitsevat kodin vapaa-ajanviettopaikkana poikia useammin. Yksintulleiden nuorten joukko erottuu muista maahanmuuttotautaisista pojista. Yksintulleet pojat muun muassa mainitsevat muita poikia useammin viettävänsä vapaa-aikaansa kotona ja ruokaillevansa ystäviensä kanssa. Muiden nuorten kanssa jaetun asuinyksikön arki tulee näin esiin yksintulleiden nuorten vastauksissa. Toinen merkillepantava seikka yksintulleiden vastausten kohdalla on, että moni heistä vaikuttaa löytäneen itselleen harrastuksia ja/tai vapaa-ajanviettopaikkoja myös kodin ulkopuolella, vaikka kyselyyn vastanneet yksintulleet nuoret ovat olleet pääosin alle kaksi vuotta, siis hyvin vähän aikaa, Suomessa. Tulos tukee tutkijoiden aiemmin tekemiä huomioita siitä, miten asuinyksikkö voi vaikuttaa merkittäväällä tavalla yksintulleiden nuorten vapaa-ajan muotoutumiseen.

Vaikka nuorten avoimissa vastauksissa mainittu vapaa-ajanvietto on osittain sattumanvaraista, tulokset eri taustaisten nuorten vapaa-ajanvietosta ja sukupuolten välisistä eroista heijastelevat aiemmissa tutkimuk-

sisä saatuja tuloksia tyttöjen ja poikien välisistä eroista vapaa-ajanvietossa. Tässä artikkelissa kuvatut vapaa-ajanviettotavat eivät kerro nuorten eri vapaa-ajantoiminnoille antamista merkityksistä tai heidän halustaan tehdä vapaa-aikanaan jotain, johon ei syystä tai toisesta ole mahdollisuutta. Nämä tekijät määrittävät osaltaan sitä, miten palkitsevaksi tai miellyttäväksi nuori vapaa-aikansa kokee. Eri taustaisten tyttöjen ja poikien samankaltaiset vastaukset kertovat, että maahanmuuttotaustaisten nuorten harrastaminen ja vapaa-aika on Varsinais-Suomessa lähellä suomalaistaustaisten nuorten vapaa-aikaa. Aiempien tutkimusten mukaisesti maahanmuuttotaustaiset tytöt osallistuvat hieman vähemmän joukkueurheiluun ja viettävät hieman enemmän aikaa kotona suomalais-taustaisiin tyttöihin verrattuna. Tyttöjen vapaa-ajanvietto noudatteli kuitenkin samoja yleisiä linjoja. Mahdollinen ohjatun harrastustoiminnan ulkopuolella oleminen ei tarkoita, ettei nuorilla voisi olla mielekästä, "aktiivista" vapaa-aikaa. Pohdittaessa nuorten esteitä osallistua ohjattuun harrastustoimintaan, on tärkeää ottaa huomioon laajasti nuoren taustaan liittyviä sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia tekijöitä sekä huomioida myös nuoren hyvinvointia ja osallisuutta tukeva vapaa-aika, joka tapahtuu ohjatun toiminnan ulkopuolella.

Lähteet

- Anttila, Anna (2017). *Hyvä vapaa-aika – parasta oppia. Raportti vapaa-ajan tuen vai-
kutuksista nuorten sosiaalisiin suhteisiin,
koulumenestykseen ja peruskoulun jälkeisiin
valintoihin*. Helsinki: Helsingin kaupun-
gin nuorisoasiainkeskus. Saatavilla: [http://
vapari.munstadi.fi/files/2017/05/Anttila_Anna_Hyva_vapaa_aika_parasta_oppia.
pdf](http://vapari.munstadi.fi/files/2017/05/Anttila_Anna_Hyva_vapaa_aika_parasta_oppia.pdf). Luettu 26.7.2019.
- Gretschel, Anu, Sofia Laine, Katriina Siivonen,
Marja Peltola & Sami Myllyniemi (2011).
Toiminnan esteet. Mirja Määttä & Tarja
Tolonen (toim.), *Annettu, otettu, itse tehty.
Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutki-
musseuran/Nuorisotutkimusverkoston
julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimus-
seura, 109–127.
- Honkasalo, Veronika (2011). *Tyttöjen kesken.
Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo
nuorisotyössä*. Nuorisotutkimusseuran jul-
kaisuja 109. Helsinki: Nuorisotutkimusver-
kosto.
- Maijala, Hanna-Mari & Emilia Fagerlund
(2012). *Monikulttuurisen liikunnan hyviä
käytäntöjä Suomessa ja Norjassa. Liikunnan
ja kansanterveyden julkaisuja 258*. LIKES-tut-
kimuskeskus. Saatavilla: [https://storage.
googleapis.com/valo-production/2016/12/
monikulttuurisen_liikunnan_hyvia_kay-
tantaaja_suomessa_ja_norjassa.pdf](https://storage.googleapis.com/valo-production/2016/12/monikulttuurisen_liikunnan_hyvia_kaytantaaja_suomessa_ja_norjassa.pdf). Luettu
26.7.2019.
- Merikivi, Jani, Sami Myllyniemi & Mikko Sala-
suo (2016). *Media hanskassa. Lasten ja nuor-
ten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja
liikunnasta*. Saatavilla: [https://issuu.com/
tietoanuurista/docs/lasten_ja_nuorten_
vapaa-aikatutkimu](https://issuu.com/tietoanuurista/docs/lasten_ja_nuorten_vapaa-aikatutkimu). Luettu 26.7.2019.
- Myllyniemi, Sami (2016). *Arjen jäljillä. Nuoriso-
barometri 2015*. Saatavilla: [https://tietoan-
uurista.fi/wp-content/uploads/2016/01/
Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf](https://tietoanuurista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf). Luettu
26.7.2019.
- Onodera, Henri & Marja Peltola (2016). *Ys-
tävyys, sosiaaliset suhteet ja nuorten tur-
vapaikanhakijoiden poikkeukselliset olot*.
Näkökulma 32, Nuorisotutkimusverkosto
(10.11.2016). Saatavilla: [https://www.nuo-
risotutkimusseura.fi/nakokulma32](https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma32). Luet-
tu 26.7.2019.
- Strandbu, Åse, Anders Bakken & Mira Aaboen
Sletten (2019). Exploring the minority ma-
jority gap in sport participation: different
patterns for boys and girls? *Sport in Socie-
ty. Culture, Commerce, Media, Politics*, 22 (4),
606–624.
- Turjanmaa, Elina (2017). *Helpompaa olla omien
kanssa? Maahanmuuttajanuorten ja suoma-
laistaustaisten nuorten väliset kaverisuhteet
Turussa, Raisiossa ja Uudessakaupungissa
-tutkimusraportti*. Siirtolaisuusinstituutti,
julkaisuja 21. Turku: Siirtolaisuusinstituut-
ti. Saatavilla: [http://www.migrationinstitute.
fi/files/pdf/julkaisuja-sarja/j-21-isbn-
978-952-7167-50-2-turjanmaa.pdf](http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/julkaisuja-sarja/j-21-isbn-978-952-7167-50-2-turjanmaa.pdf). Luettu
26.7.2019.

1 Hanke oli Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotout-
tamisrahaston (EUSA-rahastot/Sisäministeriö) ra-
hoittama ja sitä koordinoi Turun ammattikorkeakoulu.

Pigga Keskitalo

KT, dosentti, yliopistotutkija, Lapin yliopisto
Verkostotutkija, Siirtolaisuusinstituutti
pigga.keskitalo@ulapland.fi

Saamelaiden kertomuksia muuttamisesta kaupunkiin

Avainsanat: Saamelaiset, narratiivit, alkuperäiskansa, muuttoliike, liminalisaatio

Kaupungistuminen koskettaa ihmisiä kaikkialla maailmassa. Yhä enenevässä määrin myös saamelaisia on asettunut asumaan kaupunkiin. Muutos vanhasta kulttuurista uuteen aikaan on tapahtunut nopeasti. Ensimmäiset muuttajat lähtivät jo sata vuotta sitten Saamenmaalta koulutuksen perään. Sodan, valtioiden perustamisesta ja rajanmuodostuksesta ovat vaikuttaneet saamelaisten muuttoliikkeisiin. Näitä kokemuksia kaupunkiin muuttaneet prosessoivat edelleen. Nykyään saamelaiset elävät alkuperäiskansalaisuutta osana globaaleja virtauksia kuten monet muutkin maailman alkuperäiskansat. Jopa 75 prosenttia saamelaislapsista asuu laissa määritellyn perinteisen saamelaisalueen ulkopuolella. Ilmiö tuo uusia vaatimuksia kasvatukseen ja tarpeen kuvailla saamelaisten kokemuksia kaupungistumisesta. Mitä saamelaiset itse ajattelevat muuttoliikkeestä ja muuttamisesta? Mitä vaikeuksia he kohtaavat? Mitä positiivista muuttamiseen liittyy? Saamelaisten narratiiveissa nousee esiin liminaalinen suhde muuttamiseen. Ihmiset ovat välitilassa kaupunkien ja Saamenmaan välillä. Uudenlainen nomadismi haastaa saamelaisuuden.

Saamelaiset ovat Euroopan unionin ja Suomen perustuslain mukainen alkuperäiskansa. Alkuperäiskansat tarkoittavat etnisiä ryhmiä, jotka ovat asuttaneet jotakin aluetta pitkään ennen alueille asettuneita uudis-

asukkaita, miehittäjiä tai siirtokuntia. Alkuperäiskansojen kohtalonkysymys voi olla se, mikä suhde alkuperäiskansalaisuuteen, kieleen ja kulttuuriin on kaupungistumisen kontekstissa. Myös kansallisvaltion sekä alkuperäiskansan yksilöiden ja ryhmien toimenpiteet näiden asioiden suhteen ovat merkityksellisiä. Esimerkiksi saamelaisilla on kulttuuri-itsehallinto, jota hoitaa saamelaiskäräjät toimialueellaan saamelaiskäräjälain puitteissa. Kulttuuri-itsehallinto koskee saamelaiskäräjälaissa tarkoitettua saamelaisten kotiseutualuetta (Utsjoki, Enontekiö, Inari ja Sodankylän Vuotso).

Historian saatossa saamelaiset suomalaisugrilaisten kielten puhujina ovat kohdanneet erityyppisiä muuttoja, joihin jopa saamelaiskulttuurin ja saamen kielten synty liittyvät. Saamelaiset ovat aikoinaan asuttaneet koko Suomea, mistä perintönä on saameen juontuva runsas paikannimistö. Nomadistinen elämä talvi- ja kesälaidunten välillä ja laidunkierto on ollut saamelaisille tunnusomaista. Myöhemmin kansallisvaltioiden perustaminen ja rajanmuodostukset ovat tarkoittaneet asettautumista jonkin valtion alueelle. Rajasulkujen seurauksena 1800-luvulla Suomen alueelle asettautui pysyvästi porosukuja Norjasta ja Ruotsista. Osa koltasaamelaisista pakkosiirrettiin Suomeen 1940-luvulla. Saamelaiset ovat joutuneet

muuttamaan myös esimerkiksi voimalaitoksen tieltä Sodankylän alueella, millä on ollut laajoja ja kauaskantoisia vaikutuksia alueen ihmisille.

Saamelaisia nuoria miehiä alettiin kouluttaa saamelaisten pariin opettajiksi Etelä-Ruotsissa jo monia vuosisatoja sitten kirkon sivilisaatioprosessin myötä. Myöhemmin saamelaisia lähti myös opiskelemaan opettajaseminaareihin. Esimerkiksi ensimmäinen saamelainen kirjailija Pedar Jalvi opiskeli Jyväskylän opettajaseminaarissa, josta valmistui vuonna 1915. Jotkut tällaisista vastaavanlaisista opiskelijoista jäivät pysyvästi Etelä-Suomeen ja heidän jälkeläisensä muodostavat jo saamelaisväestön kolmannen sukupolven.

Saamelaisten muuttoliike 1950-luvulta 2000-luvulle

Suurempi muuttoliike alkoi vähitellen 1950-luvulla ja kulminoitui 1960-luvulla. Alkoi olla yhä selvempää, että kaikki eivät voineet jatkaa perinteisen saamelaisen elämäntavan mukaista elämää. Muuttaminen kaupunkeihin ja eteläiseen Suomeen on jatkunut 1970-luvulta lähtien siten, että nykyään yli 75 prosenttia saamelaislapsista asuu saamelaiskäräjäläisissä määritellyn saamelaisalueen ulkopuolella. Saamelaisten muuttamisen muodot vaihtelevat yksilöittäin, mutta alkuperäiskansojen kaupunkeihin muutto on ilmiönä kansainvälinen. Alkuperäiskansojen muuttoliikkeeseen liittyy usein kulttuurinen ja kielellinen sulauttaminen valtioiden yhtenäistämispolitiikan seurauksena. Urbanisoituminen muuttaa myös alkuperäiskansojen suku- ja heimosuhteita luoden uutta alkuperäiskansalaisuutta ja solidariteettia alkuperäiskansojen välille.

Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma on nostanut esiin huolen siitä, että saamelaisten kotiseutualueella elämänmuodossa ja elinkeinorakenteessa tapahtuneiden muutosten seurauksena saamelaisten muuttoliike on kiihtynyt ja sen tuloksena ihmiset ovat myyneet perinteisiä maitaan. Saamelaiskäräjät on nostanut esiin myös sen, että muuttaminen uhkaa saamelaisten yhteiskuntarakennetta ja rikkoo saamelaisyhteisön perusteet, kiihdyttää assimilaatiota ja heikentää kulttuuriautonomian kehittymistä. Myös seudullisissa ikäjakaumissa on tapahtunut muutoksia. Vuonna 2003 8000 saamelaisesta 54 prosenttia asui saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tämä osuus on kasvanut tasaisesti, sillä vuonna 1992 vastaava luku oli 38 prosenttia, vuonna 1995 41 prosenttia ja vuonna 1999 45 prosenttia. Samaan aikaan 90 prosenttia yli 75-vuotiaista saame-

laisista asui saamelaisten kotiseutualueella, mutta yli 70 prosenttia alle kymmenenvuotiaista taas sen ulkopuolella. Saamen kieli on uhattuna, kun yhä suurempi osa saamelaisista elää perinteisen elämänmuodon ulkopuolella ilman elävää yhteyttä saamen kieleen.

Artikkeli perustuu kymmenen saamelaisalueen ulkopuolelle muuttaneen saamelaisen narratiiviseen haastatteluun. Haastattelutavat ovat nuoria noin 20-vuotiaita opiskelijoita, työikäisiä keski-ikäisiä ja eläkeläisiä. Haastattelut käsittelevät muuttaneiden ihmisten elämänhistoriaa, muuttamiseen liittyviä mielipiteitä ja kokemuksia. Tutkittavat ovat muuttaneet 1950–2000 lukujen aikana. Haastatteluissa nousevat esiin kertomukset muutoksesta selviytymisestä sekä suhteesta saamelaisuuteen, saamelaisalueen luontoon sekä nykyiseen ja aiempaan elinympäristöön. Haastatteluissa tulee esiin viitteitä myös ylisukupolvisesta muuttamisesta.

Tässä artikkelissa puhutaan toistuvasti etelästä vs. pohjoisesta – mutta missä menee raja näiden välillä saamelaisten mielenmaisemassa? Pohjoinen voi käsittää monia maantieteellisiä ja kokemuksellisia pohjoisia: saamelaisalueen, Lapin maakunnan tai Pohjois-Suomen, jolloin mukana voi olla myös Oulu. Eteläksi puolestaan mielletään kaupungit saamelaisalueen eteläpuolella. Tällöin myös Rovaniemi voidaan mieltää etelässä olevaksi, samoin Oulu. Käsitteet ”etelä” ja ”pohjoinen” eivät siis ole mitenkään kiveen hakattuja, vaan ne ovat monimerkityksellisiä. Tässä artikkelissa etelä tarkoittaa eteläistä Suomea, Uuttamaata, pääkaupunkiseutua ja alueita, jotka ovat napapiirin eteläpuolella. Pohjoista ovat saamelaisalueen kunnat (Utsjoki, Inari, Enontekiö, Sodankylä ja napapiirin pohjoiset kunnat Lapin maakunnassa). Rovaniemen kaupunki sijaitsee kymmenen kilometriä napapiirin alapuolella, joten sekin voidaan luokitella eteläksi. Myös Oulu on haastatteltavien kerronnassa etelää, vaikka se kuuluu virallisesti Pohjois-Suomeen.

Syitä muuttamiselle

Haastatteluissa nousi esiin työhön, opintoihin, rakkauteen, seikkailunhaluun ja uusiin mahdollisuuksiin sekä perheisiin ja elinolosuhteisiin liittyviä muutoksia, jotka vaikuttivat saamelaisten muuttopäätöksiin. Ihmiset alkoivat etsiä töitä muualta elintilan muuttamisen ja kapeutumisen seurauksena 1950-luvulta lähtien. Muuttaminen on ollut monen tyyppistä. On muutettu lyhyitä matkoja kylissä tai kylien välillä tai suurempiin taajamiin. Vähitellen alettiin muuttaa enenevässä määrin kaupunkeihin, etelään, muihin Pohjoismaihin ja jopa ulkomaille. Ensimmä-

mäiset saamelaiset muuttivat Pohjoismaista Pohjois-Amerikkaan 1800-luvulla. Jotkut haastateltavat kertoivat myös sukujensa vaiheista niiden muutettua muista saamelaisen asuttamista maista Suomeen valtioiden rajansulkujen sekä sotien jälkimaininkien ja uudelleenasettamisen seurauksena.

Vanhemmat ihmiset kertoivat haastateluissa, että heidän muuttamisensa sijoittui ajanjaksolle, jolloin saamelainen yhteiskunta oli alkanut muuttua heidän itse ollessa nuoria aikuisia. Suomalaisuus ja suomen kieli alkoivat voittaa alaa. Vain koulutetut ja perinteisten elinkeinojen parissa toimivat tai saamen kielen taitoiset ja alueelle elämänsä rakentavat halusivat jäädä asumaan pohjoiseen.

Jotkut haastateltavista ovat tuoneet esiin sen, että muuttaminen pois omalta perinteiseltä asuinalueelta hankaloittaa saamelaisille tärkeän maan käyttämistä ja siihen yhteyden pitämistä. Kalastus, metsästys ja liikkuminen ei ole samassa laajuudessa mahdollista kuin ennen, ja päätös asua etelässä koetaan tässä suhteessa negatiivisena. Monet etelään muuttaneet kokevat, ettei asuminen siellä ole pysyvää. Monet unelmoivat muuttamisesta pohjoiseen, mutta siihen ei ole käytännössä useinkaan mahdollisuutta, jos koko elämä on rakennettu etelään. Monet haastateltavat kertoivat voitavansa ajatella paluumuuttoa vasta, kun lapset olisivat isoja, sitten eläkeiässä. Jotkut haastateltavista pohtivat, että jos he saisivat valita uudestaan, he miettivätkin jopa avioliittojansa, sillä joissakin tapauksissa puoliso koettiin etelään sitovana tekijänä. Elämä etelässä koettiin kuitenkin usein myös positiivisena, vaikka pohjoista elämääkin pidettiin tyydyttävänä; ura, koti, ihmiset ja ilmasto etelässä koettiin vetovoimaisiksi.

Monet haastatelluista ovat muuttaneet useita kertoja etelän ja pohjoisen välillä. Nämä muutot ovat tapahtuneet usein yhtäkkiä, jopa hetken mielijohteesta. Pohjoiseen muuttoon on vaikuttanut vahva kotiseudun kaipuu, jonka takia paluu saamelaisen luonnonympäristön äärelle on koettu välttämättömäksi tai sitten henkilö on halunnut tehdä töitä saamelaiskulttuuriin liittyvien töiden parissa.

Jotkut haastateltavista kertoivat myös tilanteista, joissa henkilö oli muuttanut takaisin saamelaisalueelle perheen pyynnöstä; kaikki kädet olivat joskus tarpeen esimerkiksi poronhoitotöissä. Erityisesti nuoret kokivat muuttamisen pois kotiseudulta vaikeaksi, jos he kokivat, ettei perhe ollut tyytyväinen muuttoaikeeseen. Poronhoidon motorisoiduttua työntekijöiden tarve ei enää ole yhtä suuri kuin aiemmin. Sidos perinteisiin

elinkeinoihin on kuitenkin syy matkustaa säännöllisesti kodin ja opintopaikkakunnan välillä. Haastateluissa kerrottiin myös saamelaisalueen konfliktien ja ilmapiirin raskeuden vaikuttaneen muuttohaluihin.

Saamelaisten kotiseudun ulkopuolelle asettuneiden kohdalla – huolimatta siitä, että he olivat rakentaneet etelään kotinsa, perustaneet perheen tai työskentelivät siellä – yhteyttä kotiseutuun ylläpidettiin kuitenkin usein säännöllisin vierailuin kotiseudulle. Kaikki haastatellut eivät tosin kokeneet tätä tarpeelliseksi. Heille, joille säännölliset vierailut olivat tärkeitä, yhteydenpito kotipaikkaan muodosti tärkeän osan elämää ja loma-aikoja. Artikkelissaan *Flying Beyond: Diverse Sáminesses and Be(coming) Sámi* Hanna Guttorm kuvaa toisen polven saamelaisen ja hänen perheensä kokemusmaailmaa perheen isän muutettua nuorena etelään. Artikkelissa pohditaan saamelaiskulttuurin erilaisuuksia ja samanlaisuuksia muuttoliikkeen ja assimilaation ilmiöiden osalta. Hän muistelee elämänsä etelässä, sitä kuinka hän ei oppinut saamea isältään ja mitä tämä kaikki on merkinnyt hänen suhteessaan saamelaisuuteen. Samalla hän muistelee sitä tunnetta, kun isä puhui puhelimesta saamea ja kuinka hän ei sitä ymmärtänyt. Samanlainen ulkopuolisuuden tunne oli vierailuiden aikana isän käytettyä saamea sukulaistensa kanssa.

Monet haastatelluista opiskelijoista kertoivat, ettei pohjoisessa ollut tarpeeksi opintovaihtoehtoja, joten he päättivät muuttaa etelään. Muuttamisen vaikeuksista ja sopeutumisen pitkäkestoisuudesta sekä kotiseudun kaipuusta huolimatta muuttaminen toi niin paljon positiivisia kokemuksia, että ne monen kohdalla peittoivat negatiiviset kokemukset. Näitä positiivisia kokemuksia olivat mm. elämänhallinnan tunne ja tunne siitä, että asiat omassa elämässä menivät eteenpäin positiivisella sykkeellä.

Muuttamista kaupunkiin, jossa ei tunne ketään, opiskelijat kuvasivat hyykyksi tunteuttamaan. Toisaalta haastateltavat toivat esiin myös positiivisen tunteen siitä, että he voivat valita kenen kanssa olivat tekemisissä; pohjoisessa pitää tulla toimeen ja kommunikoida pääsääntöisesti kaikkien kanssa, kun taas etelässä valinnan mahdollisuuksien koettiin kasvavan.

Mikä huolestuttaa?

Haastateltavat nostivat esiin pelot, jotka liittyivät muuttamiseen aiheuttamaan muutokseen. Pelot koskettivat yksilöitä, mutta myös koko saamen kansan tai saamelaiskulttuurin ja saamen kielen nähtiin olevan tässä muutoksessa vaarassa. Assimilaation sekä suo-

men kielen ja suomalaisuuden paine huolestuttivat monia.

Myös pitkät välimatkat ovat ongelmallisia. Matkustaminen on kallista ja vaatii suunnitelmallisuutta. Saamelaiskulttuurille ominainen kokonaisvaltainen aikakäsitys voi tehdä suunnittelusta urbaanissa ympäristössä vaikeaa. Saamelaisalueella säät muuttuvat ja suunnitelmat sitä mukaa – lentolippujen ja lomien varaamisessa pitää kuitenkin olla liikkeellä ajoissa. Liike pohjoisen ja etelän välillä saa ihmisissä aikaan kiireen ja välitilassa elämisen tunteen.

Urbaania alkuperäiskansalaisuutta

Monet saamelaiset muuttivat aikoinaan etelään koulutuksen perässä. Suuri määrä lapsia asuu etelässä ilman kunnollista tukea saamen kielen opiskeluun. Opetushallituksen päätös mahdollistaa kahden viikkotunnin kerhomaisen saamen kielen opiskelun. Päätös koskee maahanmuuttajien, romanien ja saamelaisalueen ulkopuolella asuvien saamelaisoppilaiden opetusta. Osa lapsista opiskelee etäopintojen varassa, sillä opettajia ei ole tarpeeksi ja oppilaat asuvat hajallaan. Tilanne on aiheuttanut uudenlaisen tarpeen saamen kielen opetukseen. Muutokseen on pystytty vastaamaan hitaasti opettajapulan ja opintojen järjestämisen ongelmien takia. Etäopetusprojektit ovat kuitenkin onnistuneesti paikanneet tilannetta.

Monille muuttajille huoli lasten saamen kielen oppimisesta on kova, ja se voi olla myös yksi syy matkustella säännöllisesti etelän ja pohjoisen välillä. Lapsille halutaan tarjota yhteys saamelaisuuteen ja sukulaisiin mahdollisimman usein. Kaikki eivät kuitenkaan näin tee etäännyntymisen tai sukulaisten kuolemien johdosta.

Muuttoliike on aiheuttanut saamelaisille sopeutumiso ongelmia ja muutoksia yhteisössä. Saamen kielten (Suomessa puhutut pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame) suhteen tarvitaan pikaisia toimenpiteitä, jotta ne säilyvät elinvoimaisina. Urbanisoituvaa alkuperäiskansalaisuutta vaatii uudenlaista tukea. Suuri uhkatekijä saamelaiskulttuurin kannalta on se, että vanhusväestö, saamelaiskulttuurin ja perinteisen tiedon haltijat, asuvat pohjoisessa ja lapset etelässä. Saamelaiskulttuurin säilymiseksi muuttoliikkeen seurausten pohdinta ja tarpeellisten toimenpiteiden aloittaminen on todella ajankoh-taista.

Lähteet

- Ahokas, Liisa (2013). Nilla Keva oli paljon muutakin kuin opettaja. *Akaan Seutu*. 6.4.2013. Saatavilla: <https://akaanseutu.fi/2013/04/06/nilla-keva-oli-paljon-muutakin-kuin-opettaja/>. Luettu 28.8.2019.
- Aikio, Ante (2012). An essay on Saami ethnolinguistic prehistory. Riho Grünthal & Petri Kallio (eds.), *A Linguistic Map of Prehistoric Northern Europe*. Helsinki: Suomalais-Ugri-laisen Seuran Toimituksia 266, 63–117.
- Aikio, Samuli (1966). Piirteitä Pedar Jalvin kirjallisesta tuotannosta. *Lapin kansa*. 29.11.1966.
- Balto, Asta (1997). *Samisk barneoppdragelse i endring*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Guttorm, Hanna (2018). Flying Beyond: Diverse Sáminesses and Be(com)ing Sámi. *Reconceptualizing Educational Research Methodology*, 9 (1), 43–54.
- Jensen, Ellen Marie (2014). *We Stopped Forgetting: Stories From Sami Americans [Finland]*. Karasjok: ČálliidLágáduš.
- Keskitalo, Pigga (2019). Nomadic Narratives of Sámi People's Migration in Historic and Modern Times. Satu Uusiautti & Nafisa Yeasmin (eds.), *Human Migration in the Arctic. The Past, Present, and Future*. Singapore: Palgrave Macmillan, 31–65.
- Lehtola, Veli-Pekka (2012). *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896–1953*. Helsinki: SKS.
- Lindgren, Anna-Riitta (2000). Helsingin saamelaiset ja oma kieli. Helsinki: SKS.
- Linkola, Martti (toim.) (1967). *Entinen Kemijoki*. Helsinki: Weilin+Göös Ab.
- Lähteenmäki, Maria (2014). Northern border regions on focus. *Nordia Geographical Publications*, 43 (1), 1–6.
- Saamelaiskäräjät (2006). *Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006*. Inari.
- Sanders, Douglas (1999). Indigenous peoples: Issues of definition. *International Journal of Cultural Property*, 8, 4–13. doi:10.1017/S0940739199770591
- Seurujärvi-Kari, Irja, Petri Halinen & Risto Pulkkinen (toim.) (2011). *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Wiklund, Karl Bernhardt (1922). *Stockholm 1619: med en efterskrift om de svenska lap-parnas skolundervisning i äldsta tid af K.B. Wiklund*. Stockholm: Faksimileupplagor af äldre svenska tryck.

Inkeriläisten paluumuuton valmistelu, virhearviot ja toteutus valtionhallinnossa 1988–1992

Avainsanat: Inkerinsuomalaiset, paluumuutto, työvoimapoliitikka, Mauno Koivisto

Artikkelissa tarkastellaan inkeriläisten paluumuuton valmistelua, motiiveja ja toteutusta Suomessa vuosina 1988–1992. Paluumuutto on aiheena jäänyt Suomessa vähälle huomiolle, mikä ei suinkaan tarkoita, että siitä puuttuisi kiinnostavia yksityiskohtia. Kun aikaisempi paluumuutotutkimus on perustunut lähes yksinomaan Mauno Koiviston lausunnoille, hyödynnetään tässä artikkelissa myös henkilöhaastatteluja ja arkistolähteitä, mikä tuo uusia näkökulmia inkeriläisten paluumuuttoon valtionhallinnon tasolla. Artikkelin päällimmäiseksi kysymykseksi nousee paluumuuton valmistelun epäonnistuminen sekä siitä seuranneet virkamiestason ongelmat. Ongelmien taustalla suurimpaan rooliin nousee Mauno Koiviston toiminta sekä paluumuuton käynnistämisen motiivit, joissa sekoittuivat niin henkilökohtaiset, työvoimapolitiittiset kuin Neuvostoliitonkin toiveet.

1990-luvulle tultaessa eri puolella Neuvostoliittoa asui kymmeniä tuhansia kansallisuudeltaan suomalaisia henkilöitä. Vaikka tarkkaa lukumäärää on mahdoton tietää, vuoden 1989 väestölaskennan mukaan heidän määränsä oli 67 300. Todellinen määrä lienee noin 30–50 prosenttia korkeampi, sillä henkilö sai itse ilmoittaa kansallisuutensa. Neuvostoliiton suomalaiset eivät muodosta mitään tietyllä alueella asuvaa ryhmää, sil-

lä useat väestönsiirrot, etenkin 1900-luvulla, levittivät heidät ympäri Neuvostoliittoa. Inkeriläisten lukumäärä on jatkuvasti vähentynyt eikä Inkerinmaata sanan historiallisessa merkityksessä enää ole.

Inkeri, loputtoman kärsimyksen ja tuskien maa, herättää Suomessa nykyisin melko vähän keskustelua. Vähäisestä mielenkiinnosta huolimatta inkerinsuomalaisten paluumuutto Suomeen vuosina 1990–2016 on monessa mielessä yksi maamme merkittävimmistä viimeaikaisista poliittisista ja kansallisista tapahtumista. 10.4.1990 Yleisradion televisiohaastattelussa presidentti Mauno Koivisto totesi, että inkerinsuomalaisia tulisi kohdella ulkosuomalaisina, joilla on oikeus paluumuuttoon. Tämä lausunto aloitti 26 vuotta kestäneen paluumuuton, jonka aikana inkeriläisiin suhtautuminen ehti muuttua useaan otteeseen niin Suomessa kuin Neuvostoliitossa/Venäjällä.

Artikkelin tarkoituksena on tarjota uusia näkökulmia inkeriläisten paluumuuton taustalla olleisiin poliittisiin ja hallinnollisiin prosesseihin sekä vastauksia kaikille niille inkerinsuomalaisille, joiden elämä sai uuden suunnan paluumuuton ansiosta. Vaikka inkeriläisaiheet saavat Suomessa nykyisin vain vähän huomiota, käsittelemäni aiheet ovat asioita, joita suomalaisella yhteis-

kunnalla ei ole varaa unohtaa pölyttyneisiin arkistoihin. Inkeriläiset ovat erottamaton osa Suomen historiaa eikä etenkään paluumuuton käynnistymisestä puutu jännitystä tai kylmän sodan aikaista vastakkainasettelua. Teksti perustuu vuonna 2018 kirjoittamaani pro gradu -työhön Turun yliopiston poliittisen historian laitoksella. Tutkimus pohjautuu arkistomateriaaleihin, lehtiartikkeleihin sekä henkilöhaastatteluihin. Aihe on haastava, sillä siitä ei ole aiemmin tehty tutkimusta Suomessa.

Inkeriläisten paluumuuton tutkimuksen lähtökohdat

Puhuttaessa inkeriläisistä viitataan luterilaisiin Neuvostoliiton kansalaisiin, jotka ovat suomalaisten jälkeläisiä. Heidän varhaisimpia esi-isiä ovat ensimmäiset Inkerimaalle asettuneet suomalaiset 1600-luvulla, Ruotsin suurvallan vallattua Inkerinmaan. Myöhemmin Leningradin oblastin alueelle on muuttanut Suomen sisällissodan jälkeen punapakolaisia ja maailmansotien välisenä aikana amerikansuomalaisia. Kaikkia 1600-luvulla tai sen jälkeen muuttaneita suomalaisia henkilöitä kutsutaan inkerinsuomalaisiksi.

Tätä kirjoitettaessa vuonna 2019 paluumuuton alkamisesta on kulunut 29 vuotta ja Suomeen on saapunut noin 30 000–35 000 inkerinsuomalaista paluumuuttajaa. 1990-luvun alun jälkeen inkeriläisten paluumuutto nähtiin mediassa ja Suomen päättäjien keskuudessa lähtökohtaisesti ongelmallisena prosessina. Paluumuuton vaatimusten koettiin olevan turhan joustavia etenkin vuoteen 1996 asti, jolloin ulkomaalaislaki ensimmäistä kertaa otti tarkasti kantaa inkeriläisiin. Tuohon saakka ainoa tarvittava todiste henkilön suomalaisuudesta oli Neuvostoliiton sisämaan passin kansalaisuusmerkintä. Myös tästä kuitenkin joustettiin etenkin paluumuuton kahtena ensimmäisenä vuotena.

Inkeriläiskeskustelu on tähän mennessä perustunut varsin ristiriitaisiin lähtökohtiin, joiden mukaan paluumuuton suurin ongelma olisi ollut inkeriläisten elintasopakolaisuus tai rikollisuus. Vallitsevan diskurssin mukaan paluumuuton valmistelussa ja lähtökohdissa ei sen sijaan ollut ongelmia ja prosessi toteutettiin koordinoitusti.

Julkisuudessa on esitetty useita syitä paluumuuton käynnistymiselle, ilman varsinaisia konkreettisia perusteita. Näkemykset perustuvat pääosin presidentti Koiviston julkisiin lausuntoihin eikä tutkittua tietoa ole ollut tarjolla. Koiviston julkiset lausunnot ovat kelvanneet sellaisenaan myös harvoille valtion kirjallisille selvityksille paluumuutosta.

Julkisuudessa esiintyneet syyt paluumuuton käynnistymiselle voidaan käytännössä jakaa kolmeen eri kategoriaan, jotka eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Ensiksi osa aihetta käsitelleistä toimittajista tulkitsee, että paluumuuttopäätös syntyi humanitääristen syiden perusteella. Tultaessa 1990-luvulle Neuvostoliitto oli romahduksen partaalla ja Suomessa valmistauduttiin auttamaan satoja tuhansia apua tarvitsevia venäläisiä. Tätä käsitystä tukevat myös Koiviston 1990-luvun jälkipuoliskolla antamat lausunnot. Esimerkiksi vuoden 1994 elämäkerrassaan Koivisto katsoo paluumuuton olleen harkittu päätös, vaikka siitä aiheutuisikin ”mittatappioita”. Sama näkemys toistuu myöhemmin vuoden 1999 helmikuun Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen haastattelussa, jossa Koivisto antaa viimeisen laajan haastattelun paluumuutosta ja sen taustoista.

Toiseksi osa tutkijoista ja paluumuuton parissa työskennelleistä eri ministeriöiden virkamiehistä puolestaan katsoo, että päätös paluumuutosta oli ennen kaikkea työvoimapolitiittinen. Tätä näkökulmaa tukevat myös presidentti Koiviston lausunnot ennen paluumuuttoa; vielä vuonna 1988 Koivisto piti inkeriläisiä vain yhtenä Neuvostoliiton vähemmistökansoista. Tuolloin Koivisto myös toivoi mahdollisen maahanmuuton tapahtuvan työvoimanäkökulmaa edellä. 1980-luvun lopulla Suomessa vallitsi talouden korkeasuhdanne, jonka vuoksi työttömyys oli painunut noin 2,6 prosenttiin. Pääministeri Kalevi Sorsan puheista levisi käsitys, jonka mukaan Suomi tarvitsisi noin 15 000 pakolaista vuosittain kasvun jatkumisen turvaamiseksi. Neuvostoliitossa puolestaan (virheellisesti) ajateltiin asuvan tuhansia koulutettuja suomenkielisiä inkeriläisiä. Suomen valtio, yksityiset yritykset ja esimerkiksi Suomi-Seura harjoittivatkin aktiivista työvoiman rekrytointia idästä ja Baltiasta.

Kolmantena paluumuuton käynnistymisen syynä on spekuloitu niin sanottua kunniavelka-ajatusta, jonka mukaan Suomi olisi inkeriläisille velkaa 1900-luvun tapahtumien vuoksi. Ajatus kunniavelasta on noussut esille yhteiskunnallisessa keskustelussa tasaisesti aina toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Myös Koivisto on puhunut samasta asiasta, mutta viitannut ennemminkin huonoon omaantuntoon. Julkisuudessa kunniavelka-asian on ymmärretty viittaavan vuosien 1944–1945 inkeriläisten pakkopalautuksiin. Todellisuudessa Koivisto on tarkoittanut kolmea erillistä tapahtumaa 1900-luvulla: vuoden 1920 Tarton rauhansopimusta, jolla Suomi kiristi Neuvostoliittoa saadakseen inkeriläisille kulttuuriautonomian, 1930-luvun Neuvostoliitossa tapahtunutta suurta terro-

ria sekä jatkosodan jälkeisiä pakkopalautuksia. Nykypäivän historiantulkinta ei kuitenkaan tue Koiviston näkemyksiä, vaan todellisuudessa Suomi teki parhaansa auttaakseen inkeriläisiä.

KGB, Koivisto ja Tiitinen – paluumuuton valmistelu kulisseissa

Paluumuuttotutkimus sai uuden käänteen vuonna 2011 poliittisen historian professorin Kimmo Rentolan paljastaman arkistolähteen myötä. Rentolan mukaan paluumuuton valmistelu sai alkunsa jo kesäkuussa 1988 ja aloitteen tehnyt osapuoli olisikin ollut Neuvostoliitto. Tämän enempää arkistoista ei paljastunut ja Koivisto kielsi julkisuudessa asian toteamalla tehneensä päätöksen yksin. Huomionarvoista on, ettei lisätutkimuksiin ryhdytty ja asia unohtui julkisesta keskustelusta varsin nopeasti.

Tapahtumat olivat kuitenkin edenneet juuri Rentolan paljastaman tiedon mukaisesti. 2.6.1988 silloinen KGB:n Helsingin päällikkö Felix Karasev toi julki Suojelupoliisin päällikölle Seppo Tiitiselälle Neuvostoliiton toiveen inkeriläisten siirtämisestä Suomeen. Karasevin mukaan Neuvostoliitto oli huolestunut inkeriläisten tilanteesta, josta oli kehittyneessä Vuoristo-Karabahin kaltainen ongelma, ellei sitä otettaisi tiukkaan otteeseen. Tilanteeseen tuli saada myös Suomesta korkean tason poliittinen kanta. Tiitinen välitti tiedon presidentti Koivistolle 3.6.1988. Vielä saman viikon aikana Tiitinen ilmoitti sisäministerijarmo Rantaselle, että Suomi tulisi saattaa valmiuteen vastaanottaa tuhansia suomensukuisia henkilöitä Neuvostoliitosta.

Vuosien 1988–1990 aikana inkeriläisten paluumuuton valmistelu tapahtui valtionhallinnon kulisseissa, ristiriitaisten lähtökohtien pohjalta. Vielä kuukausi paluumuuton alkamisen jälkeen hallituksen ministereillä ei ollut tarvittavia tietoja itse inkeriläisistä tai paluumuuton tulevasta koluokasta. Työministeri Matti Puhakan kokouksessa 1990 eduskunnassa esittämän lausunnon mukaan Neuvostoliiton suomalaisten muutto Suomeen jäisi vähäiseksi ja siten paluumuutto pystyttäisiin hallinnoimaan osana normaalia olemassa olevaa virkakoineistoa. Olivathan inkeriläiset suurimmaksi osaksi suomenkielisiä väestöä. Täten erityisjärjestelyjä ei olisi tarpeen toteuttaa.

Lainsäädännön osalta keskustelu ulkomaalaislain muutoksista käynnistyi vuonna 1988. Helmikuussa 1991 eduskunta lopulta vahvisti uuden ulkomaalaislain, joka ei kuitenkaan suoraan ottanut kantaa paluumuuttajien asemaan, mutta jätti asialle runsaasti tulkinnanvaraa ja täten hyväksyi myös inke-

riläiset suomalaisiksi. Seuraavan kerran paluumuuttolainsäädäntöön puututtiin vasta kuusi vuotta paluumuuton alkamisen jälkeen, jolloin paluumuuton vaatimuksia tiukennettiin tuntuvasti.

Muutama päivä ennen paluumuuton alkua 8.4.1990 sisäministeriön kansliapäällikkö Juhani Perttunen kutsui sisäministeri Jarmo Rantasen käskystä koolle eri ministeriöiden edustajia, joiden tehtäväksi tuli asettaa paluumuuttoa koordinoiva työryhmä. Työryhmän johtajan Matti Pukkion mukaan hänellä ei ollut etukäteen mitään tietoa tulevasta paluumuutosta, toisin kuin joillain muilla ryhmän jäsenillä, mikä asetti sen jäsenet eriarvoiseen asemaan. Esimerkiksi työministeriön Irma Heikkilä-Paukkonen oli kuullut paluumuutosta jo vuoden 1989 loppusyksyistä ollessaan mukana inkeriläisten rekrytointihankkeissa.

Vuosien 1988–1990 epäonnistunut paluumuuton valmistelu huipentui presidentti Koiviston harkitsemattomaan, mutta tietoiseen ratkaisuun käynnistää paluumuutto 10.4.1990 Yleisradion suorassa TV-lähetyksessä. Vaikka Koiviston henkilökohtainen avustaja olikin johdatellut Yleisradion toimittajia etukäteen, onnistui Koivisto naamioimaan lausuntonsa huolimattomaksi lipsahdukseksi, jota juuri kukaan ei alkuun oikein edes ymmärtänyt. Seuraavana päivänä paluumuuttotyöryhmän johtaja Matti Pukkio oli hämmentynyt Koiviston puheista ja siitä, että ministeriöiden virkamiehet asetettiin tapahtuneen eteen peruuttamattomasti.

Myös inkeriläiset olivat yllättyneitä mahdollisuudesta muuttaa Suomeen. Esimerkiksi vuonna 1988 perustetulta Inkeri-liitolta ei ollut kukaan kysynyt asiasta mitään. Inkerinsuomalaiset kyllä toivoivat Suomen apua heikkoon tilanteeseensa Neuvostoliitossa, mutta toiveet olivat vahvasti ankkuroituneet Inkerinmaahan. Ulkoministeriön tekemien haastattelujen mukaan harvassa olivat ne inkeriläiset, jotka olivat suunnitelleet vakituista muuttoa Suomeen. Tarkemmin tarkasteluna termi paluumuutto onkin epäonnistunut ilmaus. Ulkosuomalaisen parlamentin varapuhemiehen ja Inkeri-liiton yhden perustajan Wladimir Kokon mukaan paluun tulisi kohdistua Suomen sijaan Inkerinmaalle, jonne inkeriläisillä ei ollut internointipolitiikan vuoksi pääsyä.

Valtionhallinnon ruohonjuuritasolla tilanne oli aivan yhtä sekava. Neuvostoliitossa sijainneet Suomen ulkomaanedustustot ajautuivat suuriin vaikeuksiin odotettua suuremman muuttajamäärän vuoksi. Esimerkiksi ensimmäinen paluumuuttovirkailija saapui Leningradin edustustoon vasta 11 kuukautta paluumuuton alkamisen jälkeen.

Virallinen haastattelulomake valmistui taas vasta marraskuussa 1991. Edustustojen virkamiehiä ei oltu valmisteltu millään tavalla paluumuuttoa varten, minkä vuoksi mitään vakiintunutta linjaa päätöksenteosta ei ehtinyt syntyä ensimmäisen kahden vuoden aikana. Tutkija Antero Leitzingerin mukaan virkailijoita jopa kehoitettiin katsomaan sormien läpi ongelmatilanteissa, jotta henkilö saisi oikeuden muuttaa Suomeen.

Jälkikäteen ehkä suurimmaksi tekijäksi paluumuuttajien suhteellisen vähäisen lukumäärän kannalta nousi Neuvostoliiton passilainsäädäntö. Suojelupoliisin silloisen päällikön Seppo Tiitisen mukaan Suomi ilmoitti selväsanaisesti Neuvostoliitolle, että inkeriläisille tulisi taata erityisasema Neuvostoliiton passilainsäädännössä. Tästä sopimuksista eivät kuitenkaan tienneet Neuvostoliiton varakonsuli tai passiviranomaiset, Suomen ulkoasiainministeriön virkamiehet eivät kä lopulta myöskään ulkomaanedustustot. Samainen erityisasema oli myönnetty myös Neuvostoliitosta poispyrkiville juutalaisille sekä Neuvostoliiton saksalaisille. Suomensukuisille inkeriläisille erityisasemaa ei kuitenkaan myönnetty vasta kuin elokuussa 1991 ja tuolloinkin Suomelle tuntemattomasta syystä. Jos erityisasema olisi tullut voimaan suunnitellusti, ei inkeriläisillä olisi ollut minkäänlaisia ongelmia maastamuuttonsa kanssa ja Suomeen olisi saapunut huomattavasti suurempi määrä inkeriläisiä vuosien 1990–1991 aikana.

Mauno Koivisto fundeeraa

Edellä kerrotut vaiheet piirtävät kuvaa paluumuuttojärjestelmän keskeneräisyydestä. Suuri osa paluumuuton toteutuksessa ilmeneistä ongelmista oli Koiviston epäjohtomukaisen toiminnan suoria johdannaisia. Neuvostoliiton annettua ymmärtää, että inkerinsuomalaiset tulisi siirtää Suomeen, ei Koivistolla ollut painostuksen alaisena saatavilla tarvittavia tietoja inkeriläisten tilanteesta. Tiitisen mukaan Koivisto puhui useamman kerran paluumuuttajille asetettavasta kielivaatimuksesta, joka toteutui kuitenkin vasta vuonna 2003. Presidentti pyrki myös siirtämään paluumuuttoprosessin sisäministeriön vastuulle, peläten työministeriön olevan kiinnostunut ainoastaan halvasta työvoimasta, eikä niinkään inkeriläisyksilöistä. Koivisto oli myös todennut Tiitiselle, että Suomi olisi valmis vastaanottamaan ”kaikki 60 000 inkeriläistä Suomeen” ja myöhemmin vielä tuhansia neuvostopakolaisia. Koiviston mukaan tilaa Suomessa kyllä riittäisi.

Ensimmäinen virallinen selvitys paluumuutosta valmistui vasta kolme kuukautta

paluumuuton alkamisen jälkeen. Selvitys antaa kriittisen kuvan Suomen valmiudesta ottaa vastaan kymmeniä tuhansia inkeriläisiä. Huomionarvoista on myös, että suuri osa hallituksen ja Koiviston tekemistä olettamista osoittautui vääriksi. Esimerkiksi Neuvostoliitossa asuneiden inkeriläisten määrää aliarvioitiin rajusti ja suuri osa tulijoista oli jotain muuta kuin Koiviston olettamia vanhoja naisia. Päätäjille tuli myös yllätyksenä, ettei enemmistö inkeriläisistä puhunut suomea juuri lainkaan. Vielä tänäkin päivänä kyseinen selvitys on saatavilla ainoastaan ulkoministeriön arkistojen uumenista.

Jälkikäteen paluumuuttoa arvioitaessa törmätään useisiin ristiriitaisiin lausuntoihin, jotka ovat valitettavasti ainoita käytävissä olevia tietoja paluumuuton taustoista. Vielä vuonna 2018 presidentti Koiviston kansliapäällikkö Jaakko Kalela kertoi Koiviston televisioesiintymisessä olleen kyse ainoastaan spontaanista ajatuksesta, eikä sitä ollut tarkoitus noudattaa virkamiestasolla. Kalela ei omien sanojensa mukaan ollut edes tietoinen tulevasta ennen televisiolähetystä.

Suljettujen ovien takana helmikuussa 1999 Kalela kuitenkin kertoi koko paluumuuttoprosessin olleen huolellisesti valmisteltu useiden eri ministeriöiden kesken. Ristiriitaisesti vuoden 1998 Lipposen ensimmäisen hallituksen selonteon mukaan Koivisto kuitenkin sisällytti hallituksen ministerit osaksi päätöksentekoa vasta toukokuussa 1990, kuukausi paluumuuton alkamisen jälkeen. Vuonna 1999 eduskunnan ulkoasianvaliokunta pyrki tuloksetta löytämään vastauksia paluumuuton taustaa koskeviin kysymyksiin. Haastateltavat kieltäytyivät kommentoimasta tapahtumia huonomuistisuuteen vedoten. Myös presidentti Koivisto itse kieltäytyi haastattelusta. Tätä aiemmin hän kuitenkin toimi hallituksen ulkopuolisena asiantuntijana paluumuuton kehityksessä.

Paluumuuttoprosessin kannalta tärkeitä henkilöitä on pyritty haastattelemaan muutamia kertoja. Omien sanojensa mukaan Felix Karasev ei muista tapahtunutta lainkaan. Mauno Koivisto taas on kommentoinut tapahtumaa hyvin säästeliäästi ja kierrellen. Koiviston henkilökohtaisesta arkistosta ei esimerkiksi löydy yhtäkään mainintaa paluumuuton valmistelusta. On kuitenkin selvää, että Koivisto oli hyvin kiinnostunut inkeriläisasiasta paluumuuton alun jälkeen. Mauno Koiviston henkilökohtaisesta arkistosta löytyy runsaasti erilaisia lehtileikkeitä ja kirjoituksia inkeriläisistä vain noin sivun, vaikka inkeriläisasiassa tiivistyy oleellisesti se Koivisto, jonka suomalaiset oppivat tuntemaan.

Seppo Tiitinen on antanut tapauksesta minulle annetun haastattelun lisäksi ainakin yhden haastattelun. Mitä tulee Holkerin hallituksen ministereihin – sisäministeri Jarmo Rantaseen, ulkoministeri Pertti Paasioon tai oikeusministeri Tarja Haloseen – he kaikki kieltäytyivät kommentoimasta tapausta minulle.

Oli paluumuuton taustalla sitten KGB:n painostava toiminta tai Koiviston henkilökohtainen aloitekyky esimerkiksi työvoimapolitiikan tai kunniavelan nimissä, löytyy marssijärjestyksestä molemmissa tapauksissa paljon kritisoitavaa. Lopulta kaikki kysymykset johtavat kuitenkin yhteen huomioon; miksei Koivisto valmistellut ministeriöitä paremmin vuosien 1988–1990 aikana. Tätä voidaan pitää mielestäni täysin aiheellisesti suurena erehdyksenä.

Vuonna 1998 Koivisto muisteli inkeriläiskokemuksiaan valtioneuvostossa, kun hän kertoi heimoaatteeseen uskoneesta musiikinopettajastaan, joka oli mahdollisesti inkeriläinen. Nuoret lauloivat sen ajan suomalaisuutta ihannoivia nationalistisia lauluja. Jatkosodan jälkeen Koivisto asui Turussa inkeriläisperheen alivuokralaisena ja sai kuulla tarinoita inkeriläisten kokemista kauhuista. Koivisto olikin viimeisiä sukupolvia, jotka vielä muistivat elävästi inkeriläisten jatkosodanaikaisen läsnäolon Suomessa. Tämä romantisoitunut mielikuva oli pinttynyt hänen päähänsä ja hän käynnisti paluumuuton saadessaan siihen mahdollisuuden. Inkeriläisten paluumuuton mahdollistumisen takana olikin nähdäkseni myös Koiviston henkilökohtaisia syitä.

Vuonna 2016 paluumuuton portit suljettiin lopullisesti ja samalla myös kiinnostus inkeriläisiä kohtaan alkoi laantua. Suomalaisuuden ja Suomen historian kannalta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että inkeriläisten historiaa tunnettaisiin paremmin niin Suomessa, Virossa, Venäjällä kuin Ruotsissakin. Lisäksi on tärkeää ymmärtää paremmin niitä syitä, jotka johtivat inkeriläisten paluumuuttoon Suomeen, sekä myöhemmin sen päättymiseen.

Lähteet

Arkistot

Kansallisarkisto Rauhankatu, Helsinki: Mauno Koiviston henkilökohtainen arkisto. Kansallisarkisto Hallituskatu, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön arkistot 1990–1991, inkerinsuomalaisen paluumuuttoa ja Suomessa työskentelyä koskeva aineisto. Ulkoasiainministeriön arkisto, Helsinki: Ulkoasiainministeriön arkisto 1989–1991, passi-, maahantulo- ja työlupakysymykset.

Digitaaliset julkaisut

Martti Backman (1998). Inkeriläiset Suomeen – paluumuutto vai etninen puhdistus? Televisio-ohjelman käsikirjoitus. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/1998/09/28/inkerilaiset-suomeen-paluumuutto-vai-etninen-puhdistus-kasikirjoitus>. Luettu 20.12.2017.

YLE uutiset (2012). HS: Koivisto kiistää väitteen KGB:n roolista inkeriläisten paluumuutosta. *Yle uutiset*, 6.2.2012. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-5317824>. Luettu 6.2.2018.

YLE uutiset (2015). Suomen lupaviranomaiset yllättyivät Koiviston inkeriläislausunnosta. *Yle uutiset*, 10.4.2015. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-7918563>. Luettu 10.11.2017.

Haastattelut

Ainola, Olli, toimittaja.

Backman, Martti, toimittaja.

Flink, Toivo, dosentti.

Heikkilä-Paukkonen, Irma, entinen työministeriön virkamies.

Kalela, Jaakko, entinen suurlähettiläs ja presidentti Koiviston kansliapäällikkö.

Koivisto, Mauno, emeritusprofessori Timo Soikkasen tekemä haastattelu.

Kokko, Wladimir, ulkosuomalaisparlamentin varapuhemies ja yksi Inkeri-liiton perustajista.

Paasio, Pertti, entinen Suomen ulkoministeri.

Pukkio, Matti, entinen työministeriön johtaja.

Rantanen, Jarmo, entinen sisäministeri.

Rentola, Kimmo, poliittisen historian professori.

Saari, Ilkka, toimittaja.

Survo, Arvo, inkerinsuomalainen pappi ja Inkeri-liiton yksi perustajista.

Tiitinen, Seppo, entinen suojelupoliisin päällikkö.

Tuomivirta, Tapani, entinen työministeriön virkamies.

Kirjallisuus

Flink, Toivo (2016). Inkerinsuomalaisten paluumuutto ja kotoutuminen Suomeen. Arto Tanner & Ismo Söderling (toim.), *Venäjäkieliset Suomessa. Huomisen suomalaiset*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 76–95.

Häikiö, Martti & Juhana Aunesluoma (1990). *Suomalaiset Neuvostoliitossa. Selvitys Neuvostoliitossa asuvien inkeriläisten ja muiden suomalaisten lukumäärästä ja mahdollisesta muuttohalukkuudesta Suomeen*. Helsinki: Suomi-seura ry.

Kaisalmi, Ahti (2018). *”Neuvostoliitosta suuntautuvasta paluumuutosta ei tarvitse mitään etukäteisselvityksiä” – inkeriläisten paluu-*

muuton käynnistymisen motiivit ja toteutus ulkoasiainministeriössä vuosina 1990–1991. Pro gradu. Turun yliopisto, Poliittisen historian laitos.

Leitzinger, Antero (2010). *Mansikkamaan varijat. Muistelmia ulkomaalaishallinnosta eri vuosikymmeniltä.* Helsinki: Maahanmuuttovirasto.

Rentola, Kimmo (2009). Suojelupoliisi kylmässä sodassa 1949–1991. Matti Simola (toim.), *Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009.* Hämeenlinna: WSOY, 9–193.

Sisäasiainministeriö (1989). *Ulkomaalaislakityöryhmän mietintö.* Helsinki.

Työhallinnon julkaisu (1998). *Inkerinsuomalaisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla. Hallituksen selonteko eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle.* Helsinki: Työministeriö.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Helsingin Sanomat 18.10.1987; 25.2.1990.

Helsingin Sanomat Kuukausiliite 17/1987; 2/1999.

Suomen Kuvalehti 17/1990.

Turun Sanomat 19.2.1999.

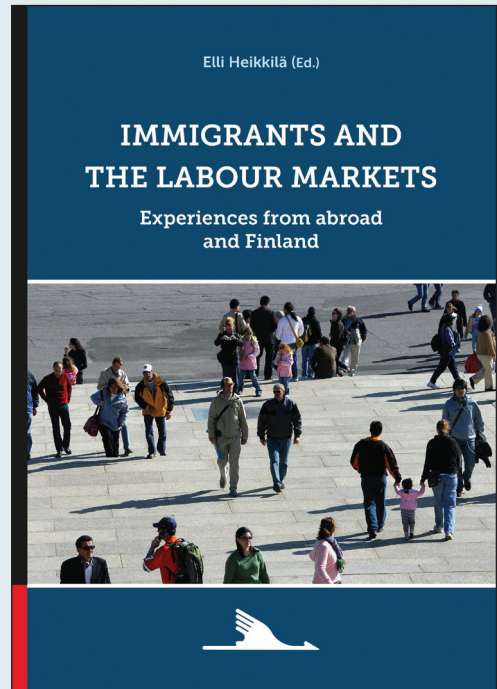
Elli Heikkilä (Ed.)

Immigrants and the Labour Markets Experiences from abroad and Finland

The focus of this book is the position of immigrants in the labour markets, since this is a central indicator of the social status of immigrants and ethnic groups. Employment is one of the main foundations for the successful integration of immigrants. What has often been raised in research on and discussions of the issue in societies is the fact that it is more difficult for immigrants to find a job, especially a job that corresponds to their educational background, than it is for the native population. As a result, the former often have significantly higher unemployment rates than the latter. This is naturally connected to economic cycles, which affect the demands for labour during both boom times and recessions.

The purpose of this book is to broaden our understanding and to explore labour issues and immigration from different perspectives as well as other specific themes from a wide range of viewpoints, including theoretical and empirical analyses. The chapters highlight immigrant experiences both from abroad and Finland.

Publications 17. Migration Institute of Finland 2017. 245 p.

20 € + delivery costs

<http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>

Ellen Nieminen

FM, Turun yliopisto, englannin kieli
ellen.niemin3n@gmail.com

Identiteetit liikkeessä – sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen Négar Djavadin ja Pajtim Statovcin romaaneissa

Avainsanat: Kaunokirjallisuus, queer-teoria, postkoloniaalinen teoria, siirtolaisuus, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Uudet yllirajaiset queer-kirjailijat muovaavat Euroopan kirjallisuuskenttää ja antavat mahdollisuuden monimuotoisten siirtolaiskokemusten parempaan ymmärtämiseen. Albanialais-suomalaisen Pajtim Statovcin and iranilais-ranskalaisen Négar Djavadin teokset peilaavat kulttuurien yhteentörmäyksiä ja globaalia epätasa-arvoa terävällä ja yllätyksellisellä otteella. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti vaikuttavat siirtolaisen asemaan ja maailmankuvaan sekä lähtömaassa että uudessa kulttuurissa, ja kaunokirjallisuus tarjoaa keinon ilmaista muuttuvia identiteettejä dynaamisella ja moniulotteisella tavalla.

Klassikoksi muodostuneessa esseessään *Imaginary Homelands* (1992) Salman Rushdie esittää ajatuksen, että kahden kulttuurin välissä elävä ihminen joutuu väistämättä kohtaamaan kaikkien totuuksien suhteellisen luonteen. Tämä synnyttää Rushdien mukaan siirtolaistausten kirjottajien keskuudessa ainutkertaisen taiteellisen ilmaisutavan, jota leimaavat muun muassa fantasian ja realismin sekoittuminen ja fragmentoitunut, pirstaleinen visio. Rushdie hahmottaa oman asemansa Intiasta lähtöisin olevana, mutta sen rajojen ulkopuolella kirjoittavana kirjailijana paradoksaalisena ja rajallisena, mutta samaan aikaan arvokkaana. Hän käyttää vertauskuvaa rikkinaisista ja palasiaan kadot-

taneista peleistä, joiden kautta todellisuus hahmottuu. "Identiteettimme on samanlaisesti monimuotoinen ja osittainen", Rushdie tiivistää.

Albaanialaistaustainen Pajtim Statovci ja iranilais-ranskalainen Négar Djavadi ovat molemmat tuoreita tapauksia kansainvälisellä kirjallisuuskentällä. Statovci julkaisi menestystä niittäneen esikoisromaaninsa *Kissani Jugoslavian* vuonna 2014, ja hänen toinen romaaninsa *Tiranan sydän* ilmestyi vuonna 2016. Elokvakäsikirjoittajana aloittanut Djavadi puolestaan julkaisi löyhästi omaelämäkerrallisen esikoisromaaninsa *Désorientalen* vuonna 2016, ja englanninkielinen käännös *Disoriental* ilmestyi vuonna 2018. Statovci muutti perheineen suomeen kaksivuotiaana Jugoslavian konfliktin tieltä, ja Djavadi saapui Ranskaan kouluikäisenä hänen perheensä paetessa Iranin vallankumouksen kärjistämää poliittista vainoa.

Kaikissa kolmessa romaanissa esiintyy siirtolaisperhe, joka traumaattisten pakolais- ja väkivaltakokemusten seurauksena hajoaa sekä psykologisella että konkreettisella tasolla. Kirjojen päähenkilöt poikkeavat valtavirrasta seksuaalisen suuntautumisensa ja sukupuoli-identiteettinsä suhteen, ja käsittelevät omaa identiteettiään kahden kulttuurin ristipaineessa ja vaikeiden kokemusten kanssa kamppaillen. Romaanit yhdistelevät

eri aikatasoja, genrejä ja kerronnallisia muotoja, ja kuljettavat rinnakkain kansallista mytologiaa, suuria poliittisia myllerryksiä ja intiimiä henkilökohtaista historiaa. Kun pakolaisuuteen ja siirtolaistaustaan lisätään seksuaalivähemmistön edustaminen, kysymykset identiteetistä ja kuulumisesta muuttuvat aiempaakin monisyisemmiksi, ja Rushdien kuvailemista universaaleista totuuksista tulee entistäkin häilyvämpiä.

Kolme romaania, kolme tarinaa

Teoksessa *Kissani Jugoslavia* Statovci käy läpi epäonnisen Kosovon albaaniperheen vaiheita sen paetessa Jugoslavian kasvavia levottomuuksia Suomeen. Väliaikaiseksi tarkoitettu oleskelu venyykin pysyväksi, ja kotimaahan jätetty vauraus ja ylpeys vaihtuvat päivittäiseksi sinnittelyksi, suuriksi pettymyksiksi ja jatkuvaksi häpeäksi. Vaatimattomista maalaisoloista tuleva Emine elää impulsiivisen ja tyrannimaisen aviomiehensä varjossa, kun taas vanhemmistaan vieraantunut poika Bekim viettää eristäytynyttä ja yksinäistä opiskelijaelämää lemmikkikäärmeensä kanssa. Bekim hakee elämäänsä merkitystä ja nautintoa satunnaisista nettikohtaamisista muiden miesten kanssa, ja törmää yöelämässä arvaamattomaan ja narsistiseen puhuvaan kissaan, joka hetkellisesti valtaa hänen elämänsä. Tarina kerrotaan perheen pojan Bekimin ja hänen äitinsä Eminen näkökulmasta.

Tiranan sydän -romaanissa Statovci seuraa kahden kovaonnisen Kosovon albanialaisen nuoren pyrkimyksiä karistaa kannoiltaan sodan ja köyhyyden runtelema kotimaansa ja löytää tiensä vauraaseen länteen. Päähenkilö Bujar vaeltaa maasta ja kulttuurista toiseen esiintyen vuoroin miehenä, vuoroin naisena, ja tarkastelee kulloistakin yhteiskuntaa ulkopuolisuuden linssin lävitse. Globaalin epäoikeudenmukaisuuden lisäksi Statovci käsittelee kokeellisella otteella kansallisuuden ja sukupuolen rajoja sekä näiden kahden muuttujan suhdetta toisiinsa.

Négar Djavadin romaanissa *Disoriental* Iranista Ranskaan paennut Kimiä Sadr alkaa pariisilaisen hedelmöitysklinikan odotushuoneessa muistella menneisyyttään ja perheensä vaiheita, jotka kietoutuvat Iranin myrskysisään lähihistoriaan ja svussa kulkeviin legendoihin. Kimiän vanhemmat – kuten Djavadin omatkin vanhemmat – kuuluvat Iranin länsimieliseen älymystöön, ja joutuvat pakenemaan kotimaastaan Iranin vallankumouksen jälkeen Kimiän isän poliittisen aktiivisuuden vuoksi. Kimiä itse on elänyt lapsuutensa poikamaisena tyttönä kahden sukupuolen välissä, ja löytää Ranskassa tiensä kapinallisten nuorten alakulttuuriin

ja sitä kautta seksuaalisen identiteetin aukeamiseen.

Muuttuvat identiteetit

Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen näkökulmasta Djavadin ja Statovcin romaaneissa on runsaasti samansuuntaisia asetelemia siitakin huolimatta, että heidän hahmojensa lähtökulttuurit ja uudet kotimaat eroavat toisistaan. Romaaneissa näyttäytyvät albanialainen ja iranilainen kulttuuri ovat konservatiivisia ja yhteisöllisiä kunniakulttuureja, joissa miehen ja naisen roolit ovat tiukasti määriteltyjä ja niistä poikkeaminen kantaa ankaria seurauksia. Esimerkiksi Kimiän perinteisiin sukupuolirooleihin sopimaton identiteetti on hankala maassa, jossa sukupuolenkorjaus on laillista mutta homoseksuaalisuus kuolemalla rangaistava teko.

Statovcin päähenkilöiden ollessa syntyjään miespuolisia, Kimiän naiseus asettaa hänet erilaiseen asemaan. *Disorientalin* esittämässä iranilaisessa kulttuurissa naiset ovat lähtökohtaisesti miehistä omaisuutta, ja joko vaimoja, neitsyitä tai prostituoituja. Kimiän on rakennettava identiteettiään ja itsetuntoaan yhteiskunnassa, jossa sekä homoseksuaalisuus että naiseus ovat toisarvoisia, halveksuttuja ja näkymättömiä ominaisuuksia – joskin hänen vanhempiansa vapaamieliset näkemykset naisen roolista tasapainottavat tilannetta. Kimiä käy myös läpi äitiyteen ja lasten saamiseen liittyviä kysymyksiä, kuten mikä merkitys sukuolujen luovuttajan anonyymiydellä ja ranskalaisen yksilökeskeisen yhteiskunnan suppealla perhekäsityksellä on tilanteessa, jossa Kimiä itse on kokenut pakkomuuttajana juurettomuutta ja perhesuhteiden äkillisen katkeamisen.

Sekä Statovci että Djavadi pyrkivät hahmottamaan synnyinmaansa kulttuuria myyttien ja tarinoiden kautta, joita he yhdistelevät narratiiveihinsa vapaasti. Nämä tarinat ovat usein äärimmäisen sukupuolittuneita ja väkivaltaisista, eivätkä tarjoa tilaa vaihtoehtoisille tulkinnoille maskuliinisuudesta, feminiinisydestä tai seksuaali-identiteetistä. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvan henkilön voi siis olla tavallistakin monimutkaisempaa hahmottaa omaa identiteettiään suhteessa lähtökulttuuriinsa, ja suoraviivaisten vastausten löytäminen on hankalaa.

Toisaalta länsimainen yhteiskuntakaan ei tarjoa paratiisia. Ranskalaista kulttuuria palvova Sadrien perhe kohtaa uudessa kotimaassaan rasismia, ennakkoluuloja ja välinpitämättömyyttä. Saadakseen hedelmöityshoitoja Kimiän on esitettävä ihan-teellista keskiluokkaista heteropariskuntaa

miestuttavansa kanssa, vaikka Kimiä on suhteessa naisen kanssa. Samaan tapaan *Tiranan sydän*-romaanin Bujar kohtaa matkoillaan ahtaita lokeroita, joissa sukupuoli ja kansallisuus määrittellään binäärisiin, biologisiin ja essentialistisiin käsitteisiin nojaten. Vapaudenkaipuu, kuulomisen halu, pettymys ja vaikeiden kysymysten esittäminen ovat olennainen osa sekä Djavadin että Statovcin hahmojen matkaa.

Sukupuoliroolit ja seksuaaliset normit muodostetaan ja määrittellään suhteessa heteroseksuaaliseen ydinperheeseen, ja konservatiivisissa ja kollektiivisissa yhteisöissä perheen rooli on tässä suhteessa erityisen korostunut. Kun yhteiskunnallinen tuki on heikko tai olematon, yksilö on hyvin riippuvainen perheestään, jolloin hänen mahdollisuutensa poikkeavan identiteetin ilmaisuun on rajallinen. Kun ydinperheyksikkö hajoaa pakkomuuton ja sen aiheuttaman trauman paineessa, syntyy myös katkos perinteisten sukupuoliroolien jatkumoon. Djavadin päähenkilö Kimiä pakenee menneisyyttään ja särkynyttä kotiaan alakulttuuriin, jossa seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli ovat äkkiä merkityksellisiä. Samaan tapaan Statovcin päähenkilöt löytävät itselleen uusia ilmaisumuotoja sukupuolen ja seksuaalisuuden suhteen matkustamisen ja etäisyyden kautta. Vaikka pakkosiirtolaisuus on kokemuksen järkyttävä, se pitää sisällään myös mahdollisuuden vapautumiseen ja identiteetin uudelleentulkittamiseen.

Kirjallisuuden uudet tuulet

Sekä Pajtim Statovcin että Négar Djavadin romaanit ovat saaneet osakseen palkintoja, huomiota ja kiitosta, ja niitä on käännetty useille eri kielille. Teoksiin liittyvät arvostelut ja kirjailijoiden haastattelut keskittyvät kuitenkin suurelta osin kulttuurisen moninaisuuden ja rasismien teemoihin, ja ne ovat etusijalla myös kirjojen markkinoinnissa. Kirjojen queer-teeman huomiointi ja siihen liittyvä keskustelu on puolestaan jäänyt näiltä osin vähäiselle huomiolle. Tämä saattaa johtua siitä, että kirjailija joutuu usein jo maahanmuuttajataustansa ja pakolaisaiheensa puolesta marginaaliseen asemaan kirjallisuuskentällä, ja queer-tema saattaisi vaikeuttaa julkaisua ja supistaa lukijakuntaa entisestään. Toisaalta taas esimerkiksi Suomessa pakolaisuuteen ja etnisyyteen liittyvät kysymykset saatetaan kokea seksuaalivähemmistöjen asemaa ajankoh-taisempina ja kriittisempinä.

Hanna-Leena Nissilä argumentoi väitös-kirjassaan, että kirjallisen elämän yllirajaisuus Suomessa voidaan nähdä myös kirjallisuuden liikkeenä, joka on lähtöisin maahanmuuttajataustaisista kirjailijoista, mutta on vaikuttanut merkittävästi myös suomalaistaustaisten kirjoittajien ilmaisutavan ja maailmankuvan laajenemiseen. Nissilän mukaan tämä on johtanut perinteisten tekstuaalisten konventioiden ja kotimaisten kaanonien purkautumiseen ja uudelleen hahmottamiseen. Statovcin ja Djavadin romaanit ovat erinomainen esimerkki yllirajaisesta kirjallisuudesta, jossa liikutaan valtiollisten ja kulttuuristen rajojen ylitse samaan aikaan uudelleen tulkiten ja haastaen näitä käsitteitä. Ne edustavat tulevaisuuden kirjallisuuskäsitettä, jossa esimerkiksi suomalaista kirjallisuutta ei enää määritellä nationalistisin ja yksikielisyteen nojaviin perustein.

Kirjallisuudentutkimuksen alueella sekä postkoloniaalinen teoria että queer-tutkimus pyrkivät lähtökohtaisesti haastamaan hegemonisia käsitteitä ja välttämään jähmeitä kategorioita. Postkoloniaalisen teorian kannalta tämä merkitsee ennen kaikkea länsikeskeisen ajattelun kritiikkiä sekä kirjallisuudessa ja kulttuurissa esiintyvien rasististen rakenteiden purkamista, kun taas queer-tutkimus pyrkii haastamaan binäärisiä seksuaali- ja sukupuolijakaumia. Nämä kaksi teoriasuuntausta luovat siis luontevan leikkauspisteen Statovcin ja Djavadin kahtaisten kirjailijoiden ymmärtämiselle. Ottamalla huomioon sekä kulttuuriseen että seksuaaliseen moninaisuuteen liittyvät näkökulmat, teosten teemat avautuvat uudella tavalla, ja käsityksemme inhimillisistä kokemuksista laajenee.

Lähteet

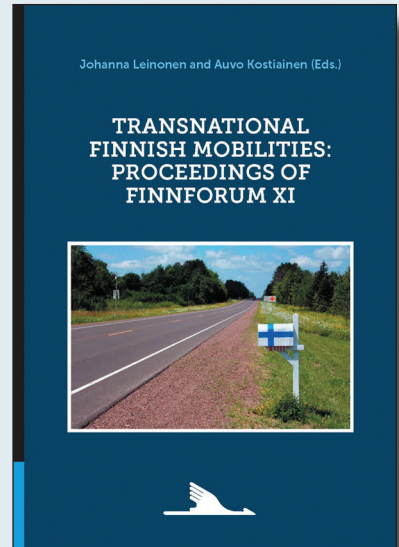
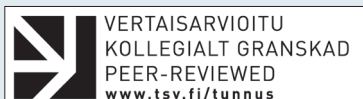
- Djavadi, Négar (2018). *Disoriental*. New York: Europa Editions.
- Nissilä, Hanna-Leena (2016). *”Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku”*. *Kirjallisen elämän yllirajaistuminen 2000-luvun alun Suomessa*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Rushdie, Salman [1991] (1992). *Imaginary Homelands: Essays and Criticism 1981–1991*. London: Granta Books.
- Statovci, Pajtim (2014). *Kissani Jugoslavia*. Helsinki: Otava.
- Statovci, Pajtim (2018). *Tiranan sydän*. Helsinki: Otava.

Transnational Finnish Mobilities: Proceedings of FinnForum XI

Johanna Leinonen and Auvo Kostiainen (eds.)

This volume is based on a selection of papers presented at the conference FinnForum XI: Transnational Finnish Mobilities, held in Turku, Finland, in 2016. The eleven chapters discuss two key issues of our time, mobility and transnationalism, from the perspective of Finnish migration. The volume is divided into four sections. Part I, *Mobile Pasts, Finland and Beyond*, brings forth how Finland's past – often imagined as more sedentary than today's mobile world – was molded by various short and long-distance mobilities that occurred both voluntarily and involuntarily. In Part II, *Transnational Influences across the Atlantic*, the focus is on sociocultural transnationalism of Finnish migrants in the early 20th century United States. Taken together, Parts I and II show how mobility and transnationalism are not unique features of our time, as scholars tend to portray them. Even before modern communication technologies and modes of transportation, migrants moved back and forth and nurtured transnational ties in various ways. Part III, *Making of Contemporary Finnish America*, examines how Finnishness is understood and maintained in North America today, focusing on the concepts of symbolic ethnicity and virtual villages. Part IV, *Contemporary Finnish Mobilities*, centers on Finns' present-day emigration patterns, repatriation experiences, and citizenship

Research 3. Migration Institute of Finland 2019.

practices, illustrating how, globally speaking, Finns are privileged in their ability to be mobile and exercise transnationalism. Not only is the ability to move spread very unevenly, so is the capability to upkeep transnational connections, be they sociocultural, economic, political, or purely symbolic. Altogether, the volume brings together fresh perspectives on Finnish migration. It is geared toward anyone with a professional or personal interest in research on migration, mobility, and transnationalism.

Price 35 € + delivery costs

<http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>

Pasi Saukkonen

Erikoistutkija, dosentti
Helsingin kaupungin tietokeskus
pasi.saukkonen@hel.fi
<https://pasisaukkonen.wordpress.com/>

Nuoruuteni heimoyhteiskunnassa

En ole aikoihin ollut kovin kiinnostunut elokuva- tai televisioviihdestä. Mutta kun keväällä kuulin Elisa Viihteen uudesta sarjasta nimeltä Kaikki synnit, kiusaus katsoa se oli ylitsepäsemätön.

Osittain kiinnostus johtui siitä, että sarjan tapahtumat on sijoitettu kuvitteelliseen Varjakan kuntaan Pohjois-Pohjanmaalle. Oma postiosoitteeni oli vuosien ajan Oulunsalon Varjakassa. Perheemme muutti sinne Oulun keskustasta, kun olin noin kymmenen vuoden ikäinen.

Tämä nimiyhteys ei kuitenkaan olisi riittänyt sarjasta innostumiseen. Uteliaisuutta vahvisti tieto siitä, että produktion yksi keskeinen teema oli lestadiolaisuus, tämän herätysliikkeen ja siihen kuuluvien suhteet muihin paikkakuntalaisiin sekä yhteisön sisäiset kulttuuriset normit ja valtasuhteet.

Olen yhteiskuntatieteilijä ja politiikan tutkija. Yhteiskuntatieteilijä tarkoittaa ennen muuta kiinnostusta toimivien sosiaalisten järjestelmien rakentumiseen. Kuinka tämä kateuteen ja itsekkyyteen taipuvainen, kiivasluontoinen ja pitkävihainen sekä väkivallan saralla tavattoman kekseliäs eläinlaji toisinaan onnistuu kehittämään järjestelmiä, joissa emme ole koko aikaa toistemme kimpussa?

Politiikan olen vastaavasti määritellyt erilaisuuden organisoinniksi. Ajatus on hollantilaiselta filosofilta Sjaak Koenisilta, ja olemme käsitettä yhdessäkin edelleen kehittäneet. Koenisin mukaan tärkeämpiä kuin yhteiset arvot ovat ne pelisäännöt ja toimin-

tatavat, jotka mahdollistavat yhdessä elämisen ja asioiden hoidon yhteisten arvojen puuttumisesta huolimatta.

Ilman nuoruuteni vuosia Oulunsalossa minusta olisi varmasti tullut erilainen yhteiskuntatieteilijä ja politiikan tutkija, tai ehkä minusta ei olisi tullut sellaista ollenkaan.

Tuossa sosiaalistumiseni formatiivisessa vaiheessa elinympäristöni oli sosiologisesti hyvin kiinnostava, joskaan se ei aina ollut henkilökohtaisesti mukavaa. Kyse ei ollut ainoastaan lestadiolaisuudesta, vaan myös 1970-luvulla vielä voimissaan olleesta radikaalista vasemmistolaisuudesta, kommunistista.

Nämä kaksi kulttuuris-ideologista ryhmittymää olivat leimallisia juuri siellä päin tuota Perämeren rannikkokuntaa, jossa minä asuin, sattuman oikusta kutakuinkin niiden valta-alueiden välissä. Toista yhteisöä symboloivat Oulunsalon Taiston vallankumouksen väriset verkkarit, toista paradoksaalisesti talojen katolta puuttuvat televisioantennit.

Kuuluimme kaikki samaan etniseen ryhmään ja puhuimme kaikki suomen kielen pohjoispohjalaista murretta. Mutta maailmankuvat lestadiolaisilla, kommunisteilla ja meidän perheemme kaltaisilla uskonnon suhteen maallisilla ja poliittisesti maltillisilla poikkesivat jyrkästi toisistaan.

Lestadiolaiset kokoontuivat seuroihinsa rauhanyhdistykselle, jossa päätettiin maallisistakin asioista. Toisaalla kommunistit kokoontuivat veisaamaan taivasta maan päälle työväenluokan valtauspääsyn myötä. Nuo-

risoseuran talolla me muut pelasimme pingistä ja vähät välitimme suurista aatteista ja sielumme kohtalosta.

Kun luin 1980-luvulla Klaus Mäkelän, Matti Virtasen ja kumppaneiden kirjoituksia suomalaisesta yhtenäiskulttuurista ihmettelin avoimesti ja joskus ääneenkin, että missä ihmeen kaapissa tai kuplassa näitä ihmisiä on pidetty.

Meillä päin ei ollut (juuri) romaneja, ei saamelaisia, ei suomenruotsalaisia, eikä maahanmuuttajia. Silti oli selvää, että kasvoin aikuiseksi monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Tuon ajan Oulunsalon kutsuminen tarkkarajaisiin ja itseään uusintaviin ryhmiin jakautuneeksi heimoyhteiskunnaksi liioittelee todellisuutta vain hiukkasen.

Rajankäynti oli vaarallista. Lestadiolaisnuoria, jotka tulivat liian lähelle meitä taispaikasta osattomia, saatettiin palauttaa ruotuun kovin ottein. Eri ryhmiin kuuluvat nuoret ottivat myös kollektiivisesti yhteen, kun yhdet joutuivat kulkemaan toisen alueen läpi.

Noina vuosina sattui ikäviä asioita. Olenaisempaa on kuitenkin, että Oulunsalo oli silti melko hyvin toimiva monikulttuurinen pienisyhteiskunta. Yhdessä eläminen oli pääsääntöisesti joustavaa, vaikka toisella tavalla ajatteleviin ei välttämättä suhtauduttu kovin lämpimästi. Vakavaa vihanpitoa oli vähän, eikä sekään näkynyt päälle.

Kun Suomesta ja etenkin sen suurimmista kaupungeista on nyt tulossa aivan toisessa mittakaavassa monikulttuurisia yhteiskuntia ja paikkakuntia, on tärkeitä kaivaa menneisyydestä kokemuksia kansakuntamme historian tästä puolesta. Meillä on paljon tietoa siitä, minkälaiset periaatteet ja käytännöt toimivat ja mitä puolestaan kannattaa välttää, jos halutaan elää yhdessä ja ajaa yhteisiä asioita.

Oulunsalo oli omanlaisensa monikulttuurinen miljöö. Jossain toisaalla rakennettiin siltoja punaisten ja valkoisten, suomen- ja ruotsinkielisten, evakkojen ja muiden kyläläisten, luterilaisten ja ortodoksien välille. Toiseuden kohtaaminen ja erilaisuuden kanssa eläminen on ollut arkipäivää monilla suomalaisilla paikkakunnilla.

Omaa nuoruuttani ajatellessa minua on jälkeen päin kovasti harmittanut puumattomuuden kulttuuri. Se, että asioista ei keskusteltu avoimesti, eikä keskinäisiä ero-

jamme kunnolla selitetty lapsille ja nuorille. Kulttuurienvälisestä vuoropuhelusta minulla ei ole yhtään muistikuvaa.

Esimerkiksi koulussa tähän olisi tarjoutunut runsaasti mahdollisuuksia. Kun televisio tuli koululuokkaan, lestadiolaiset luokkatoverini marssivat välittömästi luokasta ääneti ulos. Kuinka loistavan tilaisuuden nämä ja vastaavat tilanteet olisivatkaan tarjonneet opettajille käydä oppilaiden kanssa keskustelua erilaisia elämäntekemistä sekä uskonnon ja omantunnon vapaudesta?

Tämän puhumattomuuden vuoksi me kai nyt olemme niin ihmeissämme uuden kulttuurisen monimuotoisuuden ja sen huomioimisen kanssa. Koska asiat hyväksyttiin hiljaa ja selittämättä, me olemme niin avuttomia ratkomaan oman aikamme monikulttuurisuuden kysymyksiä ja ongelmia.

Monikulttuurisuus tarkoittaa tänäänkin sitä, että yhteisten arvojen sijasta meillä on monta tapaa ajatella hyvästä ja pahasta, tämänpuoleisesta ja tuonpuoleisesta. Meillä on myös useita tapoja suhtautua väärin tekemiseen eli syntyin, yhteisömme sisällä ja sen ulkopuolella.

Keskustelua siitä, kuinka kykenemme elämään yhdessä rauhassa ja saavuttamaan yhteisiä tavoitteitamme tuosta kulttuurin moninaisuudesta huolimatta, me tarvitsemme nyt kipeästi niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa.

Kaikki synnit -sarjassa on pahuutta ja pahojen tekojen viattomia uhreja. Sarja kuvasi kuitenkin antoisalla tavalla väärin tekemisen moninaisuutta, niin lestadiolaisten kuin yhteisön ulkopuolistenkin piirissä. Juuri kukaan ei ollut täysin viaton, ja miltei kaikkia väärin tekijöitä saattoi jollain tapaa ymmärtää.

Monikulttuurinen yhteiskunta vaatii sekä jämäkkyyttä että joustavuutta sen suhteen, mikä on sallittua, mitä täytyy sietää ja mitä hyväksytyyn käytöksen rajan ylittämisestä seuraa. On oltava pelisäännöt sille, kuinka paljon yhteisöt saavat päättää asioistaan omassa piirissään ja missä kohtaa julkisella vallalla on velvollisuus puuttua väärään käytökseen ja väärinkäytöksiin.

Jotta tässä työssä voidaan onnistua, tarvitaan keskustelua, ja se vaatii puolestaan empatiaa, kykyä asettua toisen asemaan ja tilanteeseen ja katsoa maailmaa erilaisen ihmisen näkökulmasta. Tuomitsemisen lisäksi on osattava myös hyväksyä ja antaa anteeksi.

Antero Leitzinger

Tutkija, VTT
Maahanmuuttovirasto
antero.leitzinger@migri.fi

Sata vuotta paluumuuttoa pyhistä sodista

"Pyhä viha – se on pyhä rakkaus", runoili Otto Wille Kuusinen lymyillessään Helsingissä sata vuotta sitten, toukokuun lopulta 1919 juhannukseen 1920. "Pyhä viha – pelastuksen ja elämän evankeliumi", julisti puolestaan vastakkaista poliittista laitaa edustanut Elmo Kaila maaliskuun lopulla 1920. Kumpikin oli tahollaan radikalisoitunut ja etäännytynyt uskonnollisista juuristaan, mutta pyhittänyt poliittisen väkivallan; Kuusinen luokka- ja Kaila vapaussodan. Punaisten ja valkoisten pyhät sodat jatkuivat itärajan takana, jossa osa paenneista punakaartilaisista värväytyi brittien kesäkuussa 1918 perustamaan Muurmannin legioonan. Itä-Karjalassa kohtasivat toisensa Kailaa inspiroineet heimosoturit ja neuvostovaltaa tukenut Karjalan rykmentti. Inkerinmaalla lokakuussa 1919 käydyissä ratkaisutaisteluissa suomalaiset punakaartilaiset pelastivat kommunismin Venäjällä.

Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä britit kotiuttivat Muurmannin legioonan, johon kuului vuonna 1919 enimmillään 1415 suomalaista miestä ja 248 naista. Britannian painostuksesta Suomi suostui 19.7.1919 legioonalaisten paluuseen, joka alkoi virallisesti syyskuun lopulla 1919 ja kesti puoli vuotta. Valtaosa legioonalaisista läpäisi Suomen viranomaisien seulan ja valtiorikosoikeudenkäynnit, mutta osa päätyi Tammissaaren vankileirille ja osa pysyi maanpaossa. Suomen senaattia aikoinaan johtanut Oskari Tokoi jatkoi Pohjois-Amerikkaan ja armah-

dettiin vasta 10.3.1944 voimaan tulleella "Lex Tokoilla".

Lisää suomalaisia "loikkasi" Neuvostoliittoon varsinkin 1930-luvun alussa "työläisten paratiisia" rakentamaan. Heistä huomattava osa, ehkä jopa 30 000 murhattiin Stalinin vainoissa 1930-luvun lopulla, menehtyi sota-vuosien kurjuudessa tai jäi sille tielleen, kunnes heidän jälkeläisensä ovat mahdollisesti hakeneet Suomen kansalaisuuden palauttamista. Maahanmuuttovirastossa tunnetaan monta riipaisevaa perhekohtaloa. Siirtolaisuusinstituutti julkaisi jo vuonna 2001 Eila Lahti-Argutinan venäläisistä arkistoista keräämät 8000 nimeä, mutta sijaa on vielä jatkotutkimuksillekin.

Laki Suomen kansalaisuuden menettämisestä tuli voimaan 1.1.1928, mutta sitä ei milloinkaan sovellettu täydessä ankaruudessaan. Talvisodan jälkeen 21.8.1940 mietintönsä julkaisut komitea mainitsi nimenomaan Neuvostoliittoon jääneet onnettomat suomalaiset, joiden asemaa ei saisi enää vaikeuttaa. Jos katumapäälle tulleet kommunistit pääsivät palaamaan Suomeen, viranomaisemme yleensä tunnustivat heidät yhä Suomen kansalaisiksi, jos he vaikuttivat vilpittömiltä ja kohtuullisen viattomilta. Vaikka monen mielestä he olisivat saaneet kärsiä valintojensa seuraukset, toiset huomasivat heidän olevan uskottavimpia todistajia kamppailussa työväestön sieluista. Suomen kommunistisen puolueen kannatus nimittäin surkastui 1930-lu-

vun kuluessa, kun paluumuuttajat kertoivat kokemuksistaan. Kun Suomen Työnantajain Keskusliiton työläistilasto-osasto muistiossaan 4.1.1933 varoitti vakoojista ja rettelöitsijöistä, Etsivän keskuspoliisin mielestä uhkaa oli liioiteltu ja "tärkeintä oli tarjota työtä ja leipää palaajille".

Moni tunsi sääliä etenkin lapsia kohtaan, jotka oli raahattu itärajan yli ilman omaa syytään. Niinpä Suomen Moskovan-suurlähetystö piti 1950-luvulle saakka luetteloita suomalaisista ja myönsi heille passeja, joita neuvostoviranomaiset takavarikoivat lähettäessään niitä hakeneita muka vakoojina tai maanpettureina työleireille. Lapset joutuivat usein orpokoteihin, joissa heistä yritettiin kitkää suomalaisuuden muistot.

Suomen viranomaisista nuivimpia olivat kiihkeimmät kommunistit ja heidän ankarimmat vastustajansa, jotka eivät luottaneet takaisin Suomeen pyrkiviin entisiin kommunisteihin. Maltilliset valtiomiehet Rudolf Holstista Väinö Tanneriin näkivät kuitenkin paluumuuton sekä moraalisenä ja oikeudellisenä että käytännössä järkevänä ratkaisuna. Hallittu paluumuutto tarjosi mahdollisuuden valvoa riskihenkilöiden toimintaa, käyttää heidät täisaunassa ja karanteenissa sekä saada heiltä tiedustelutietoa. Ainoastaan Kuusiselta paluuoikeus evättiin pysvästi, mutta hän olikin jo hyvissä ajoin itse ilmoittanut olevansa Neuvosto-Venäjästä eikä enää Suomen kansalainen.

Vasta Urho Kekkosen johdolla 1950-luvulla vakiintui käytäntö, jonka mukaan Neuvostoliiton annettiin tulkita, ketkä sen asukkaista olivat sen kansalaisia, kunhan se ei enää kiistänyt Suomessa oleskelevien inkeriläisten ja muiden pakolaisten vastaavaa

oikeutta Suomen kansalaisuuteen. Ulkoministeriö ohjeisti Moskovan-suurlähetystöä 15.10.1956, ettei enää ollut "suotavaa" kyseenalaistaa neuvostoviranomaisten virheellisiäkin ilmoituksia. Viimeisten suomalaisten sotavankien kotiuttamiseen liittyi Kekkonen ulkoministerilleen 8.4.1958 lähettämä kirje, jonka mukaan asiassa oli "tehty kaikki, mitä on ollut tehtävissä". Samassa hengessä Kekkonen käski palauttaa itärajan yli tulleet turva- paikanhakijat.

Ulkomailla syntyneet kaksoiskansalaiset, jotka eivät olleet Suomessa käyneetkään, menettivät Suomen kansalaisuuden vasta täyttäessään 22 vuotta, mutta siihen mennessä poliittinen tarkoituksenmukaisuus oli jo usein ajanut lakien yli.

Pyhien sotien aiheuttamista pakolaisaloista kesti kaksi vuosikymmentä kansalliseen eheytymiseen, mutta vielä toiset kaksi vuosikymmentä yritettiin heikkenevillä mahdollisuuksilla edistää paluumuuttoa, eikä virta ole vielä täysin tyrehtynyt. Vaikka historia on opettanut asianosaisille, että olisi ollut parempi pysyä kotimaassa ja täysissä tolkuissaan, se näyttäisi opettavan myös, että mahdollisimman pikainen hallittu kotiuttaminen olisi ollut kaikille onnellisinta, säästänyt ihmishenkiä ja luultavasti lujittanut kansallista turvallisuutta. Ihmiset tekevät erehdyksiä, mutta voivat myös oppia niistä, eivätkä heidän jälkeläisensä ole tuomittuja toistamaan samoja virheitä.

Pyhimyskompleksin vallassa tapahtunut maastamuutto on aina kaivannut epäpyhää ennakkoluulottomuutta ja käytännöllistä järkeä "tuhlaajapoikien" paluumuuton järjestämiseen.

Elli Heikkilä

FT, dosentti, Tutkimusjohtaja
Siirtolaisuusinstituutti
elli.heikkila@utu.fi

Maahanmuuttajiin erikoistunut turvakoti Mona

Monika-Naiset liiton ylläpitämä turvakoti Mona aloitti toimintansa vuonna 2004. Mona on ainoa Suomessa salaisessa osoitteessa sijaitseva turvakoti. Se on tarkoitettu lähisuhdeväkivallan uhreille. Sen toiminta oli maassamme ainutlaatuista, sillä siellä keskityttiin maahanmuuttajataustaisten naisten ja lasten auttamiseen. Siellä tarjottiin myös erityispalveluja naisille, jotka olivat kokeneet muun muassa kunniaan liittyvää väkivaltaa tai joutuneet ihmiskaupan uhriksi.

Vuonna 2015 voimaan tullut turvakotilaki aikaan sai tarvittavia uudistuksia ja turvakotipalveluista tuli maksuttomia kaikille lähisuhdeväkivallan uhreille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tultua koordinoimaan turvakotitoimintaa valtakunnallisesti, saatiin turvakotityölle enemmän volyymia. Turvakoti Monan asiakkaiksi voivat tulla kaikki lähisuhdeväkivallan uhrin sukupuolesta, kansallisuudesta tai asuinpaikasta riippumatta. Palvelu on valtakunnallinen.

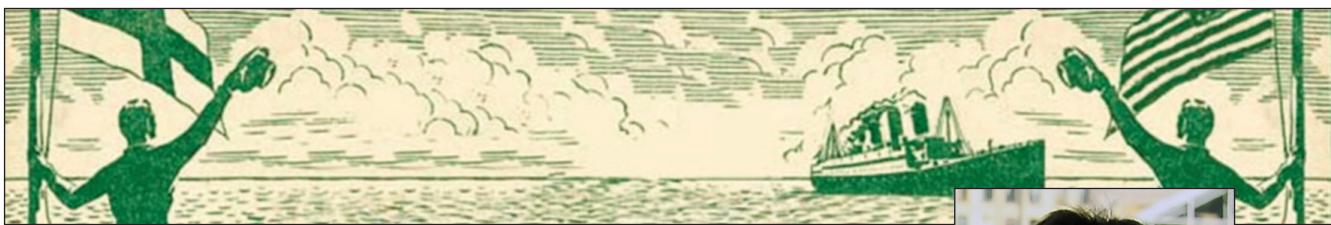
Ihmiset tulevat eri kulttuureista ja saavat apua usein heidän omalla äidinkielellään, joko ilman tulkkia tai tulkkia apua käyttäen. Joukossa on muun muassa vasta maahan tulleita turvapaikanhakijoita, ihmiskaupan uhreja ja paperittomia. Vuosittain turvakoti Monassa autetaan noin 300 aikuista ja lasta, jotka ovat tulleet Suomeen noin 40 eri lähtömaasta. Muista kielistä kuin suomi, yleisin on ollut arabia, jota puhui äidinkielenään seitsemän prosenttia ja seuraavaksi eniten venäjää (3 %) kaikista Suomen turvakotien asiakkaista vuonna 2018.

Ihmisoikeusliiton tutkimuksessa todetaan, että terveydenhoidon ammattilaiset

ovat avainasemassa niin kunniaan liittyvän väkivallan kuin muunkin lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja heillä on jo olemassa olevia työvälineitä väkivaltatyöhön. Monet maahanmuuttajataustaiset haastatellut toivat tutkimuksessa esille, että nimenomaan terveydenalan työntekijät ovat korkeasti arvostettuja heidän tuttavapiirissä. Suomessa käytössä oleva moniammatillinen riskinarvioinnin menetelmä (MARAK) kokoaa paikkakunnalla toimivat, uhrin auttamiseksi työskentelevät, viranomaiset ja järjestöt yhteen ja koordinoi uhrille annettavaa tukea. MARAKin avulla voidaan parantaa parisuhdeväkivaltaa kokeneen turvallisuutta ja auttaa uhria.

Lähteet

- Hansen, Saana, Anni Sams, Maija Jäppinen & Johanna Latvala (2016). Kunniakäsitteet ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Monika-Naiset Liitto ry (2019). Turvakoti Mona tarjoaa apua monella eri kielellä. Saatavilla: <https://monikanaiset.fi/blogi/turvakoti-mona-tarjoaa-apua-monella-eri-kielella/> Luettu 12.9.2019.
- Peltonen, Joonas & Saana Kaipainen (2019). Turvakotipalvelut 2018. Tilastoraportti 22. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/turvakotipalvelut> Luettu 12.9.2019.
- Piispa, Minna & Martta October (2017). Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. Yhteiskuntapolitiikka 82:3, 304–312.

Tellervo Lahti

Toiminnanjohtaja, FM, tietokirjailija
Suomen Siirtolaisuusmuseumo

Siirtolaisuusmuseumon tapahtumia

Yhdysvaltain kansallispäivä

Suomen Siirtolaisuusmuseumon kesäkauden kansainväliset tapahtumat aloitettiin viettämällä *Yhdysvaltain kansallispäivää* 4.7. Tilaisuuden aluksi laulettiin yhdessä Yhdysvaltain kansallislaulu Juhu Lähteenmaan säestyksellä. Päivän pääohjelma oli sukututkija Heimo Outolan esitelmä Minnesotan suuresta metsäpalosta vuonna 1918. Heimo Outola on tehnyt vuosien ajan todella syvälistä tutkimusta tuosta metsäpalosta. Erityisesti häntä ovat kiinnostaneet alueen suomalaissiirtolaisten kohtalot. Runsaslukuinen yleisö osallistui aktiivisesti keskusteluun esitelmän yhteydessä. Minnesotan suuresta metsäpalosta ei ole aiempia noin syvälläkäyviä tutkimuksia. Tapahtumassa esitettiin myös amerikansuomalaista musiikkia ja mm. kisailtiin Fingelska-tietämyksestä.

Kansainvälinen Siirtolaisjuhla

Kansainvälisessä Siirtolaisjuhlassa 14.7. kuultiin muistoja maailmalta usealta suunnalta.

Pastori Jaakko Romu toi esiin siirtolaisuuden ja paluumuuton vaikutuksia ihmiseen. Rouva Sirkka-Liisa Romu palasi mietteissään kanadansuomalaisten kertomuksiin varhaisesta, joskus vaikeuksienkin täyttämästä uudisraivaajien arjesta. Vaatimattomista oloista päästiin kovalla työllä pikku hiljaa eteneeseen kohti toivottuja parempia aikoja.

Portugalin suomalaisyhteisön elämästä kertoivat Martti ja Vuokko Leppäniemi, jotka ovat viettäneet jo 16 talvea Portugalin Portimaossa. Yhteisössä on muutama sata suoma-

laista. Paikan parhaita puolia on miellyttävä ilmasto. Harrastuksia muusikko-Masalla ja kuvataidetta harrastavalla Vuokolla riittää. Yleisölle kerrottiin arkipäivän asioista ja myös suomalaisten juhlista. Päällimmäisenä jäi mieleen pariskunnan tyytyväisyys elämään Algarven seudulla. Martti Leppäniemi viihdytti yleisöä harmonikansoitollaan ja lauluillaan, joista osa vei kaihoisat ajatukset Portugaliin.

Kanadan terveisiä juhlaan oli lähettänyt Jorma Särkijärvi Torontosta. Paikalla juhlassa mielenkiintoisista elämänavaiheistaan kertomassa oli Kanadassa suomalaisperheeseen syntynyt Nikolai Sadik-Ogli. Sukunimi viittaa suvun turkkilaisperäiseen tataaritaustaan. Perhe muutti Kanadasta Yhdysvaltoihin Floridaan Nikolain ollessa toisella kymmenellä. Lapselle opetettiin suomen kieltä kotona ja vahvemmaksi vakuudeksi hän sai viettää yläkouluikässä vuoden Suomessa, jolloin kielitaito karttui entisestään. Nykyisin San Franciscossa tutkimustyössä vaikuttava Nikolai puhuu erityisen hyvää suomea, vaikka kielen käyttäminen on jo pitkään ollut vähäistä.

Lapsuuden tanhuvilleen Peräseinäjoelle Göteborgista saapunut Veikko Juupaluoma kertoi oman siirtolaistarinsa. Hän vaikutti olevan erittäin tyytyväinen uuteen kotimaahansa Ruotsiin ja sen oloihin. Haastattelin juhlassa myös hiukan eksoottisemmasta maasta juhlaan saapunutta Muurinahon nuortaparia. He asuvat Paraguayssa, joka on heitä viehättänyt monestakin syystä, erityisesti sopivan ilmaston vuoksi.

Maailmaa idässä ja lännessä nähnyt pastori Jaakko Romu puhui Siirtolaisjuhlassa. Kuva: Heikki Tamminen.

Esa Hakala toi Floridan terveiset. Hänen muusikkoystävänsä Matti Lepänhaara soitti harmonikallaan siirtolaisäveliä.

Raitilla Rattoosasti

Kesäkeskiyökojen yhteislauluillat sujuivat hienosti Peräseinäjoen Pelimannien johdolla. Kesän viimeisellä kerralla yleisöä viihdytti myös paikallinen Sinitaivas-kuoro sekä sahansoittaja, mestaripelimanni Esko Pirttilampi. Hakalan talossa oli väkeä tuvan täydeltä, tunnelma oli kotoisa ja lämmin.

Kiertonäyttelyitä

Yhteistyömme lähiseudun kulttuuritoimijoiden kanssa jatkui. Kiertonäyttelymme *Emil Hurja – sukujuuret Etelä-Pohjanmaalla* on ollut kesän ajan esillä Jalasjärven museolla. Siirtolaisuusinstituutin kiertonäyttely *Siirtolaisten matka Suomesta Pohjois-Amerikkaan* on esillä toimistomme yhteydessä Teräсталolla.

Syksyn tapahtumia

Syyskuussa järjestetään koko perheen Siirtolaisseikkailu Maailman Raitilla.

Lokakuun ensimmäisenä lauantaina on vuorossa perinteinen *Amerikansuomalaisen musiikin tapahtuma* seminaareineen ja iltamineen. Vuosittainen juhla pidetään Riihimäellä jo kymmenettä kertaa. Monipuolisen ohjelman pääteemana on amerikansuomalaisten harmonikkaprinsessa Viola Turpeinen, jonka syntymästä tulee tänä vuonna 110 vuotta.

Maailman Raitin kohteet ja näyttelyt ovat tutustuttavissa kesäkautena päivittäin ja talvisaikaankin niihin pääsee maanantaista lauantaihin ja ennakkotilauksesta myös sunnuntaisin. Toimistorakennuksen näyttely Teräсталolla ovat tutustuttavissa virka-aikana päivittäin, viikonloppuisin niitä esitellään sopimalla käynnistä ennakolta.

Matka Gottlundin jäljille Ruotsin ja Norjan suomalaismetsiin: Vanhoja ja nykyisiä ruotsinsuomalaisia hallintoalueita sekä maailmanperintöjä bongaamassa

Teksti: Juha Tainio

Kuvat: Jouni Korkiasaari

Olin suunnitellut ja toimin oppaana Kalevalaisten Naisten Liiton järjestämällä kulttuurimatkalla, joka toteutui elokuussa 2019. Perusajatukseni matkan suunnittelussa oli johdattaa retkeläiset Ruotsin kansallisen vähemmistön, suomalaisten, raivaamille ja asuttamille seuduille Keski-Skandinavian suuriin metsiin. Niissä asuu tänä päivänä metsäsuomalaisten sukujen lisäksi myös toisen maailmansodan jälkeen muuttaneita suomalaisia. Yhdessä he vaalivat metsäsuomalaisten kulttuuriperintöä ja muodostavat Pohjoismaiden suurimman yhteisen historian pohjaavan kansallisen vähemmistön.

Ruotsin suomalaistaustaisen väestön tarkkaa määrää on mahdoton arvioida, mutta varmuudella se ylittää miljoonan, kun lasketaan yhteen Ruotsi-Suomi -valtakunnan aikana muuttaneet metsäsuomalaiset, toisen maailmansodan jälkeiset pakolaiset ja 1950-luvulta alkaneen siirtolaisaallon länteen kuljettamat "teollisuussuomalaiset". Oma lukunsa ovat vuonna 1809 Pohjois-Ruotsin rajan taakse jääneet suomalaiset. Tornionlaakson kunnat ovat nykyään meän- ja suomen kielen hallintoalueita.

Kun bussi lähtee Haaparannasta ja kieliraja ylitetään, keskustelemme innokkaasti, miksi raja aikoinaan vedettiin Tornion-, Muonion- ja Könkämäenjoen syvintä uomaa pitkin, eikä kieliraja huomioiden Kainuun- eli Kalix- tai Rånejokea pitkin, jonka nimikin tarkoittaa rajaa. Kertasimme myös Perämeren Ruotsin puoleiset suomalaiset paikannimet kuten Kallax=Kalalahti, Hurtlax=Hurttalahti, Piteå=Piitime ja Skellefteå=Helletti.

Ensimmäinen etappi: maailmanperintökohde "Lule gammelstad", Luulajan vanha kaupunki

Luulajan vanhaan kaupunkiin meidät johdatti Lars Eleniuksen tuore historiakirja.

Kuva 1. Matkan reitti.

Siinä tuli oivalla tavalla esiin seudun monikulttuurisuus ja suomalaisen asutuksen vanhat juuret nykyisessä Norrbottenin läänissä. "Lule gammelstad" oli Tornion ohella keskiajalta alkaen Länsi-Pohjan maakunnan kaupan, kirkollisen vallan ja uskonnon keskus. Luulajan muinainen suurpitäjä ulottui Norjan rajaan lännessä ja pohjoisessa siihen kuuluivat kaikki Ruotsin valtakunnan lapinmaat, myös Suomen nykyinen Lappi.

Haaparannan Seittenkaaren saarelta, vanhan Luulajan kaupungin kautta, Länsipohjan rantaa seuraten vaelsivat metsäsuomalaisetkin kontti selässä, kaskirukiin siemenvilja nahkapussissa Taalajoen suulle. Tällaisen sukutarinan kertoi metsäsuomalainen Anders

vanhalla suomen kielellä 1940-luvun lopulla Taalainmaalla Inkerin pakolaiselle Olavi Junukselle. Tätä reittiä meidänkin matkamme seuraa.

Toinen etappi: maailmanperintökohde Höga kusten eli ”Korkea rannikko”

Örnsköldsvikin lähellä Mojoen suulla on merkittävä arkeologinen kohde, Genen rautakautinen kylä, jota arkeologit ovat huolellisesti tutkineet. Talojen kattoja kannattaneiden pylväiden paikat ja rakennuksien sijainti on selkeästi merkitty, samoin kylän kalmiston kumpuhaudat.

Muutaman sadan metrin päähän meren rantaan on rakennettu sitä vastaava kylä museoksi. Vien matkalaiset tälle arkeologian opinnoistani tutulle paikalle, koska haluan näyttää Kalevala-aikaan kuuluvan asuinpaikan mallin ja herättää ajatusleikin muinaisen Pohjolan sijainnista.

Matkamme etelään jatkuu yli Korkean rannikon kauas näkyvän maamerkin, Skulebergetin, joka tarkoittaa tähytysvuorta. Sille nouseva E4-tie ohittaa kyltiin ”Finnborg”, joka sekini viittaa suomalaisiin. Seuraavaksi vuoron pohjassa tulee vastaan Docksta, jossa on vanha Vibyggerån keskiaikainen kirkko. Sen seinustalta löydämme Petrus Leastadiuksen (1802–1841), Lars Leevin nuoremman veljen haudan. Portin pielessä olevassa tiedotteessa kerrotaan, että kesän jumalanpalveluksista yksi pidetään ”Finnpörtet”-nimisellä suomalaispirtillä.

Seuraavaksi tulemme Ångermanlantiin, joka ei tarkoita höyryn tai katuvien miesten maata, vaan vuonojen maata. Sama anger-sana on myös pohjoisen Norjan vuonojen nimissä, kuten Varanger, Porsanger ja Kvenanger. Ångermanjoen-vuono suun ylittää Ruotsin pisin silta. Matkalaiset haluavat tietää, missä ovat tämän paikan suomalaismetset. Soitan Maud Wedinille, joka on tehnyt väitöskirjan Norrlannin suomalaisasutuksista. Hän kertoo, että meitä lähin on heti siinä sillan alla joen varrella.

Suurelle yleisölle Länsi-Norrlannin vanha suomalaisasutus ei ole kovinkaan tunnettu, vaikka siellä on suuriakin suomalaismetsiä kuten Viksjö, jossa paikannimet vielä nykykar-toissakin ovat suomalaista perua. Lisäksi Korkealle rannikolle muutti 1800-luvulla sahatyöläisten suuri joukko. Norrlannin metsäsuomalaisasutuksen laajuus ilmenee hyvin Maud Wedinin väitöskirjasta. Siitä ja metsäsuomalaisuuden edistämisestä hän kertoo matkalaisille lisää, kun tapaamme Falunissa retkemme kolmannen maailmanperinnön äärellä.

Läänin pääkaupunki Härnösand oli ennen koko Länsi-Norrlannin kirkollisen vallan

keskus. Härnösandin hiippakuntaan kuuluivat metsäsuomalaisten muuton aikoihin koko Ruotsi-Suomen pohjoisen osat aina Ouluun saakka. Bussissa vieriä vilkas keskustelu ruotsinsuomalaisista vaikuttajista ennen ja nyt. Vuonna 2009 Härnösandin piispaksi valittiin suomalainen Tuulikki Koivunen-Bylund. Merkittävä suomen kielen puolustaja 1800-luvulla oli Oulussa 1772 syntynyt ja Härnösandissa 1847 kuollut piispa Frans Mikael Franzén. Hän oli runoilija, professori ja Ruotsin akatemian jäsen. Kumlan kirkkoherana hän kannusti Gottlundia tämän ensimmäiselle tutkimusmatkalle Taalainmaalle vuonna 1817. Karl Axel Gottlund (1796–1875) teki kaksi matkaa, joista toisen vuonna 1821 Värmlantiin. Gottlund sai lempinimen ”metsäsuomalaisten apostoli” ja hänen syntymäpäiväänsä 24. helmikuuta vietetään nykyään ruotsinsuomalaisten päivänä.

Kolmas etappi: Finnskogsriket, museot ja Falu koppargruvan maailmanperintö

Matkamme jatkuu Sundsvallin museoon. Siellä on 1950-luvulla E4-tien alta pelastetun Högomin päällikön hauta. Se on samalta ajalta kuin Genen rautakautinen kylä, noin 200–600-luvulta, eli satoja vuosia ennen varsinaista germaanista viikinkiaikaa, jolloin polttohaudaus oli jo käytäntö ja hautojen löydöt siksi niukkoja. Sundsvallin hautakummut ovat samanlaisia kuin Uppsalassa, mutta suurempia ja vanhempia. Yksi niistä oli jäämässä tielinjauksen alle, kun arkeologit huomasivat, että sen alla oleva hautakammio oli hyvin säilynyt. Tarkka tutkimus ei silloin ajan puuteen takia ollut mahdollista. Siksi sen ympärille valettiin kipsisuoja ennen siirtoa Uppsalaan odottamaan tarkempia tutkimuksia. Niiden perusteella museo on tehnyt vaikuttavan näyttelyn, jossa esitellään päällikön haudan löydöt ja kuvataan Genen rautakautisen kylän elämää.

Medelpadin ”korkean rannikon” suuruuden ajan rautakautinen kulttuuri sopisi hyvin Kalevalan pohjolaksi. Muutkin asiat kuten paikannimet ja kalmistot viittaavat samaan suuntaan. Sen saimme kuulla, kun Bollnäsissä seuraamme liittyi historian professori emerita Lars Elenius Luulajasta. Hän opasti meitä Hälsinglannissa Alftan kylän läpi ja kertoi, että olimme tulleet joutsenen kylään. Alfta, joka merkitsee samaa kuin nykyruotsin svan, on muinaista ruotsia ja esiintyy myös Islannin paikannimissä. Varsinainen kytkentä Kalevalan pohjolaan tulee Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulannasta, sillä Joukahainen tarkoittaa meänkielellä joutsenta.

Hälsinglannin, Gästriklandin ja Taalainmaan rajan metsäaluetta markkinoidaan

Kuva 2. Finnskogsmuseet Skräddarbossa.

Finnskogsriketin nimellä. Tätä suomalaismetsien valtakuntaa voisi kutsua myös kuninkaalliseksi suomalaismetsäksi, sillä prinsessa Estellen isoisän sukujuuret ovat täällä. Alueen metsäsuomalaismuseossa Skräddarbossa oppaanamme on Mats Östberg. Hän johdattaa meidät myös vanhalle paikalle rakennettuun uuteen savupirttiin ja Svartnäsän ruukille, jossa Gottlund tapasi ensimmäiset metsäsuomalaiset. Savupirtille johtavan kapean kahdeksan kilometrin mittaisen metsätien bussimie selvittää vain vaivoin. Sitten matka jatkuu pitkospuuta suon yli, jonka takana avautuu henkeä salpaava maisema ja uusi savupirtti. Sen näkeminen on vaivan arvoinen elämys.

Maud Wedinin kanssa sovimme tapaamisen Falunin kuparikaivoksen maailmanperintönäyttelyn alueelle. Matkamme kulkee näin Ruotsin maailmanperintölistan kohteesta toiseen. Myös Värmlannin suomalaismetsät ovat hankkimassa pääsyä tälle UNESCON kulttuuriperintölistalle.

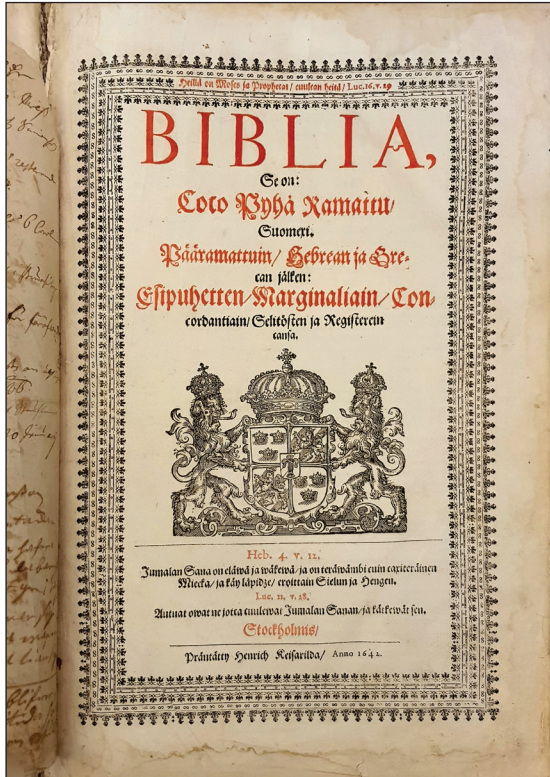
Matka Bergslagenin ja Noran suomalaismetsän kautta Värmlantiin

Ruotsin kartalta Bergslagenia on vaikea löytää. Vuorimaan korkein kohta on Kiilavuori eli Kilsberget. Se jakaa Keski-Ruotsin vedet virtaamaan itään ja länteen. Vuorijono alkaa Taalainmaalta, Kopparbergin läänistä, ja kulkee Örebron ja Värmlannin läänien rajaa seuraten Länsi-Götanmaalle Tivedeniin saakka. Sen asutukselle raivaamisessa metsäsu-

malaisten osuus on ollut ratkaiseva. Siitä kertovat monet paikannimet kuten Finnerödja, josta ruotsalaiset mansikat tulevat. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, että kun Upsalan yliopiston Örebron filiaali eli nykyinen Örebron yliopisto ilmoitti Hälleforsissa alkavasta kursista "Suomalaismetsien kulttuuri ja kolonisaatio", se oli syksyn 1987 suitability yksittäinen yliopistokurssi, johon osallistui yli 60 opiskelijaa Keski-Ruotsin alueelta. Innostus yllätti järjestäjät ja nosti unhoon painuneen suomalaisten asutustoiminnan yliopistollisen kiinnostuksen kohteeksi sekä synnytti Finnsam-verkoston (www.finnsam.org) suomalaismetsiin liittyvän yhteistyön kattojärjestöksi.

1980-luvulla alkoi metsäsuomalaisten ja uudempien tulijoiden, "teollisuusomalaisten", yhteistyö. Ruotsinsuomalaisten keskusliiton (RSKL) Örebro-Värmlannin piiri ja Työvään sivistysjärjestö (ABF) perustivat Bredsjössä säätiön ja käynnistivät metsäsuomalaisten elämää autenttisilla paikoilla kuvaavan ulkoilmateatterin. Se palautti elävästi suomalaisen historian kuntalaisten tietoisuuteen. Mekin kävimme tarpomassa Finnsam-tienissä, jossa on useita kiinnostavia metsäsuomalaisten elämää havainnollistavia "rasteja".

Poikkesimme myös Grythyttanin kirkolle, jossa oleva ensimmäinen suomenkielinen Pyhä Raamattu on todiste siitä, että kirkon rakentamisen aikoihin vuonna 1632 suomenkielisiä talouksia oli ainakin yksi enemmän kuin ruotsinkielisiä; siksi papin piti

Kuva 3: Grythyttanin kirkon suomenkielinen raamattu vuodelta 1642.

osata saarnata yhtä hyvin suomen ja ruotsin kielillä.

Yöpyminen Hälleforsin herraskartanossa tuo mieleeni takavuosien suuret ruotsinsuomalaiset kansanmusiikki- ja kansantanssijuhlat. Niihin kokontui runsaasti väkeä ja myös radiotoimittajia. Ruotsin radion suomenkieliset ohjelmat tulivat sinä viikonlopuna suorana Hälleforsista.

Suomi-seurojen suuruuden aika on monessa paikkaa enää vain muisto suomalaisen ikääntymisen takia, mutta toisin kuin muualla, Hälleforsissa Suomi-seuran jäsenmäärä on jopa kasvanut. Toimintaa on nyt myös ruotsiksi ja siksi mukana on paljon ruotsinkielisiä, kertovat Ruotsin suomalaisseurojen liiton RSKL:n varapuheenjohtaja Jouni Slagner ja liittohallituksen jäsen Nina Slagner.

Neljäs etappi: kohti Gottlundin vuoden 1821 maisemia

Seuraavia kohteitamme ovat Selma Lagerlöfin Mårdbacka Sunnessa ja Torsbyssä Östmarin vanha pitäjä, joka on keskellä Gottlundin kaavailemaa itsehallintoaluetta "härad – kihlakunta". Nykyruotsiksi se olisi ehkä "förvaltningskommun för finska språket" eli suomen kielen hallintoalue. Gottlundin idean toteuttaminen olisi taannut 12 seurakunnan alueella asuville suomalaisille omat kirkot ja hallinnon Värmlannin ja Norjan Gruen maakunnissa nykyisellä valtakuntien ja EU:n rajalla. Iskulauseena oli "skapa igen Finland

innom rikets gränser" eli tehdään uusi Suomi valtakunnan rajojen sisälle. Siihen aikaan idea ei olisi ollut lainkaan mahdollinen, koska vuoden 1809 rauhan ja Suomen Venäjälle menettämisen jälkeen, Napoleonin sotien loppupeleissä, Norja oli korvaukseksi Suomesta liitetty vuonna 1812 Ruotsin kuninkaan alaisuuteen. Samana vuonna tapasivat Turussa Venäjän keisari ja Ruotsin kuningas. Tässä kokouksessa Ruotsi lupasi luopua kaikista Suomen takaisin valtaamiseen tähtäävistä toimista. Ruotsille ainoa mahdollisuus vaalia suomalaisten orastavaa kalevalaista kansan kulttuuria olisi ollut perustaa sille oma hallintoalue, jossa papit ja opettajat olisivat edistäneet suomen kielen käyttöä. Gottlundin yrityksistä huolimatta näin ei käynyt, vaikka vaikutusvaltaiset piirit Tukholmassa tukivat ideaa ja aluksi jopa kruununprinssi Bernadotte oli sen kannalla. Siihen aikaan Tukholmassa asui myös runsaasti Suomesta muuttaneita. Lisäksi sinne ajatusta tukemaan marssi metsäsuomalaisten suuri joukko.

Torsbyssä tapaamme Gottlundista Göteborgin yliopistossa väitöskirjaa valmistelevan Niclas Persson-Tenhuisen. Hänen mielestään matkamme päähenkilö on täysin väärin ymmärretty, eikä hän säästä sanojaan kritisoidessaan aikaisempia tutkimuksia. Odotan mielenkiinnolla, mitä on tulossa. Solör-Värmland Finnkulturforeningenin puheenjohtajana toimiva Niclas kertoo seudulla vallitsevasta suuresta innosta sukulaisten jäljittämiseen myös Suomen lähtöalueilta DNA-tutkimuksen avulla. Bussissa keskustellaan, oliko metsäsuomalaisilla sukunimiä ja tähän kysymykseen Niclas vastaa, että "kiitos Gottlundin sen tiedämme". Oman suvun nimi Tenhuinen komeilee hänen T-paitansa rinnassa.

Olemme tutustumassa suureen Kalevala-haaveeseen, joka ei koskaan toteutunut. Kuljemme suurmiehen jäljillä, josta ei koskaan tullut suurmiestä. Seuraava tukikohdamme on Mattila Fritid-lomakeskus, joka on ansiokkaalla tavalla tuotteistanut metsäsuomalaisuuden turismin vetonaulaksi. Siellä kahden yön ja yhden päivän ajan meitä opastaa Mattilan isäntä Kurt Eide. Hän lämmittää illalla savupirtin ja luennoi sen energiätehokkuudesta, erinomaisista käyttöominaisuuksista ja savutuvassa elämisestä kutsuen

Kuva 4. Mattilan isäntä Kurt Eide esittelemässä savu-uunin nerokkaita ominaisuuksia.

Kuva 5. Juhoilan tilan pihapiiri kivikkoisessa maisemassa.

vielä naapurista laulajan meitä viihdyttämään. Eiden mukaan metsäsuomalaisten nerokas uuni ohjasi savun kiertämään katonrajan kautta torvesta ulos, pois silmistä ja hengitysilma. Tunnelman kohottamiseksi näppäilen omatekoisella 5-kielisellä kantelellani savun loitsua "rollota rollota lakea myöten, torvesta sisälleen, lakeisesta pihallen". Savunhajuinen, pimeä ja kuuma savutupa on huima kokemus.

Eide hoitaa myös Mattilan naapurissa sijaitsevaa suurta Juhoilan talon pihapiiriä,

jonka rakennukset on suojeltu ja pellot maisemoitu. Talo oli monien suomen kielen ja Kalevalan tutkijoiden tukikohtana 1900-luvun alussa. Siitä ovat kirjoittaneet paljon mm. Setälä, Salminen ja Kettunen. Gottlundin tukikohtana oli kuitenkin Norjan rajan puolella oleva vielä suurempi Tvengsbjergin talo.

Perjantain kiertoaajelu vie meidät ensin Röyväjärven eli Røjdenin rantaan katsomaan suomalaissukujen monumenttia ja järven toisella puolella siintävää Tvengsbjergin taloa. Matkalla ohitamme Mullikkalan.

Kuva 6. Norjan Grue Finnskogiin vuonna 1970 pystytetyssä muistomerkissä on 431 metsäsuomalaisuvun nimet.

Samana suvun samannimiset kylät sijaitsevat Savossa ja Uudessa Ruotsissa Delawaressa. Jatkamme Gruen kylään Norjan suomalaismetsien keskukseseen kirjailija Åsta Holthin talolle. Sen pihapiiriin on luotu hieno monipuolinen museo. Siellä meitä opastaa asiaan täydellisesti perehtynyt opas, jonka tiedot Åstan elämästä avaaavat minun silmäni. Tämän jutun puitteet eivät riitä kuvamaan Åstan suurta merkitystä metsäsuomalaisuuden uudelle heräämiselle 1950-luvulla. Kirjailijana hän oli Selma Lagerlöfin veroinen, mutta Gottlundin tavoin hän ei kuitenkaan päässyt suurten kirjoilijoiden joukkoon. Yhtäkään hänen kirjoistaan ei ole käännetty suomeksi.

Åsta kirjoitti nynorskaksi, joka kielenä on lähempänä paikallista norjan murretta. Åsta oli kommunisti ja Solör-Värmlannin suomalaismetsien voimainen. Hän perusti mm. kotiseutupäivien kylkiäiseksi Norjan suomalaismetsien "tasavallan", jota juhliitaan edelleen Finnskogs dagar-nimellä. Kun Åsta Holth (1904–1999) ensimmäisten juhlien yhteydessä valittiin tasavallan presidentiksi ja tasavalta julistautui viikonlopun ajaksi itsenäiseksi, syntyi Norjassa suuri häly. Esimerkki tempuun saatiin Viron Setukaisilta, jotka omien kesäjuhliensa aikana perustavat kuningaskunnan ja valitsevat Setu-kuninkaan.

Lekvattnetin Karmenkyssä -kotiseutumuseon "muttilounaalla" tapaan Sisuradion kollegani Ulla Rajakiston ja Juhamatti Pelkosen. Suomalaismetsän rauhaa molemmat ylistävät, mutta risuja tulee uuden Lekvattnetiin siirretyn suomalaismetsäkeskuksen tukkipuilla verhoillusta julkisivusta. Muutenkin Värmlannin museon päätöstä siirtää keskus Torsbyn keskustan hienosta herraskartanosta Lekvattnetin vanhaan kouluun on arvosteltu ankarasti. Nyt kun olen molemmat nähnyt, ymmärrän arvostelijoita. Ilkikurisesti sanoisin, että metsäsuomalaisuus piti siirtää pois ihmisten ilmoilta Torsbyn kaupungin keskustasta takaisin metsän suojaan, tukkipuiden taakse, mihin se ruotsalaisten päättäjien mielestä kuuluukin.

Kuinka syrjässä viimeiset metsäsuomalaiset asuivat, saimme konkreettisesti kokea patikoidessamme jyrkkää kivistä polkua Ritamäen torpalle. Vohveleita oli luvattu, tosin niiden odottaminen kesti ja nousu mäen laelle kävi voimille, mutta huikeat näköalat korvasivat kaiken. Metsäsuomalaisten elinehtojen kokeminen onnistuu vain vaellusreittien kautta.

Paluumatka alkoi kohti neljättä maailmanperintökohdetta Fågelsjötä. Se oli pohjoisin paikka, missä Gottlund vuoden 1817 Taalainmaan matkallaan kävi. Lähdön

Kuva 7. Ritamäen savutorppa Lekvatnetin pitäjässä lähellä Norjan rajaa.

jälkeen ohitimme kylän, jossa elää tarina kuuluisan ruotsalaisen hanuristin Karl Jularbon keikasta: Tanssien jälkeen hän jammaili Rikkenbergin savutuvassa kylän oman hanurimestarin kanssa, jonka soittaman sävelmän hän taltioi muistiinsa ja levytti sen sitten *Livet i Finnskogarna* -nimellä omana sävellyksenään. Paikkakuntalaiset jupisevat vieläkin, että se oli heidän pelimanninsa tekemä.

Henkilökohtainen nostalgiamatkani huipentuu, kun laskeudumme Klarajoen laaksoon ja ylitämme sen Stöllet-nimisessä paikassa. Sillan korvassa oli ennen leirintä-alue, josta alkoi matkani suomalaismetsiin 50 vuotta sitten. Olin juuri valmistunut Kokkolan kauppaoppilaitoksesta ja edellisena kesänä löytänyt tyttöystävän Eskilstunasta. Olimme ensimmäisellä yhteisellä kesälomalla. Hänen oli tarkoituksena kerätä lukion äidinkielen lopputyötä varten materiaalia metsäsuomalaisista. Mitään ennakkotietoa meillä ei asiasta ollut, vihjeenä vain vanhan koulukartan paikannimi Norra Finnskoga. Kyllästyimme ajamaan Klarajokivarren perin ruotsalaisessa maisemassa pohjoiseen. Mitään suomalaisuuteen viittaavaakaan ei ollut osunut silmiimme ja päätimme kääntyä Stölletistä Norjaan. Tulimme Södra Finnskogaan ja löysimme hautausmaalta yhden kiven, jossa suluissa oli suomenkielinen sukunimi. Se oli Bograngin sukhauta ja nimen oli siihen laittanut Eskilstunassa opettajana silloin toiminut Sigurd Bograng.

Siitä alkoi suomalaismetsien tutkimukseni ja ruotsinsuomalaisuuteni. Muistelimme yhdessä tätä 50 vuotta sitten tekemäämme matkaa Ystadissa syntyneen lapsenlapsemme rippijuhlilla, jolloin Örebrossa syntyneiden lasteni äiti tokaisi: ”Minähän sinut sinne suomalaismetsiin vein, etkä ole päässyt sieltä vieläkään pois.”

Lähteet

- Elenius, Lars (2019). *Möten mellan olika folk: den mångkulturella kyrkstaden i Gammelstad*. Gammelstad.
- Gottlund, Carl Axel (1984). *Dagbok öfver dess Resor på Finnskogarne i Dalarne, Helsingland, Vestmanland och Vermland år 1817*. Falun: Dalarnas museum.
- Gottlund, Carl Axel (1986). *Dagbok över mina vandringar på Wermlands och Solörs finnskogar 1821*. Helsingfors: Gruetunet museum i samarbete med Finska Litteratursällskapet.
- Gottlund, K. A. (1986). *Vermlannin päiväkirja 1821*. Helsinki: SKS.
- Lindqvist, Anna-Karin & Per H. Ramqvist (1993). *Gene: en stormansgård från äldre järnålder i Mellannorrland*. Umeå: Prehistorica.
- Sappinen, Eero (2019). *Värmlannin metsäsuomalaiset. Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Wedin, Maud (2007). *Den skogsfinnska kolonisationen i Norrland*. Falun: Finnbygdens Förlag.

Iska Warran -konferenssi paneutui maahanmuuttajien yrittäjyyteen

30.–31.8.2019 Espoo

Marja Tiilikainen

Vastaava tutkija, Siirtolaisuusinstituutti

Iska Warran on vuosittain järjestettävä, erityisesti suomensomalialaisten kuulumisia tarkasteleva konferenssi. Espoossa 30.–31.8.2019 järjestetty konferenssi keskittyi yrittäjyyteen. Asiantuntijapuheenvuorojen lisäksi kuultiin yrittäjien omakohtaisia kokemuksia.

Palvelupäällikkö **Toivo Utso** Helsingin kaupungin Elinkeino-osastolta totesi, että Suomessa on noin 15 000 maahanmuuttajataustaista yrittäjää. Yrittäjät ovat heterogeeninen ryhmä. Suurin osa yrityksistä on pienyrityksiä: kahvila- ja ravintolatoiminta, parturi-kampaamotoiminta, kauneudenhoitoala, kioskit, vähittäiskauppa, elintarvikkeet, rakennusala, kuljetusala, siivousala ja ompelu ovat tyypillisiä maahanmuuttajayrittäjien aloja. Mutta mukana on myös asiantuntijayrityksiä – arkkitehti- ja insinööritoimistot, lääkäripalvelut, psykologipalvelut, puheterapia, kieli- ja matkailupalvelut, lakiasiantuntijatoimistot ja konsulttipalvelut ovat vain näkyvämpiä kuin kebab-paikat.

Maahanmuuttajayrittäjien vahvuuksia ovat mm. monipuolinen kielitaito, monilla on hyvä koulutustausta, ahkeruus, kansainväliset kontaktit, perheen tuki, usein yrittäjäkokemusta kotimaasta, yrittäjyysaktiivisuus ja uudet innovatiiviset ideat.

Haasteita ovat puolestaan riittämätön suomen kielen taito, puutteellinen tiedonhankinta (neuvontapalveluja ei osata käyttää), rahoituksen puute, toimitilojen ja asiakkaiden hankinta, yrityskulttuurin ja lainsäädännön heikko tuntemus, osaamisen ja kokemuksen puute, tukiverkoston puute ja maahanmuuttajayritysten keskittyminen samalle alueelle.

Tutkija **Marko Kananen** Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta esitteli tutkimustaan somaliyrittäjyydestä Yhdysvalloissa Minnesotan osavaltiossa. Minnesota muistuttaa Suomea: talvet ovat kylmät ja pitkät, väkiluku noin viisi miljoonaa ihmistä ja monilla asukkailla on juuret Pohjoismaissa. Somalialaisten määrä on noin 35 000–55 000, epävirallisten arvioiden mukaan jopa 100 000. Somalialaiset kuvataan usein menestystarinana: koulutustaso erityisesti nuorilla on korkea ja monet jatkavat korkeakouluun; työllistymisaste on melko hyvä verrattuna moniin muihin paikkoihin; heillä on poliittista painoarvoa; ja he ovat aktiivisia yritysmaailmassa.

Kanasen mukaan somalialaisten yrittäjyys Minnesotassa on tyypillisesti vilkasta, pienimuotoista, nuorta ja somaliyhteisön tarpeista lähtevää. Esimerkiksi taksiala on yleinen, samoin ravintolat, kahvilat ja parturit. Yhdysvallat on hyvin yrittäjämönteinen yhteiskunta, mikä heijastuu myös maahanmuuttajien yrittäjyyteen. Yrityksen perustamiseen liittyvä byrokratia Yhdysvalloissa on melko kivutonta, verotus on yrittäjyystavallista eikä työntekijöiden suoja ole niin vahva kuin Suomessa. Voidaan puhua myös yrittämisen pakosta: työttömyys on varsin yleistä ja yhteiskunnan tarjoama tukiverkko lähes olematon. Lisäksi elinkustannukset ovat melko korkeita. Tällöin yrittäminen voi olla monelle ainoa vaihtoehto selviytyä.

Paikallinen somaliyhteisö tarjoaa vertaistukea, koulutusta, inspiraatiota, esikuvia ja mahdollisuuksia myös yhteisyrittäjyydelle. Jokainen tuntee jonkun, jolla on yritys: ideoi-

Espoon kaupunginvaltuutettu Habiba Ali ja tutkija Marko Kananen *Iska Warran* -konferenssissa. Kuva: Marja Tiilikainen.

ta kopioidaan, tietoa jaetaan ja jopa kilpailaan siitä, kuka pärjää parhaiten. Monilla on osuuksia useissa yrityksissä.

Minnesotassa elää somalialaisamerikkalainen unelma. Etenkin nuorten keskuudessa on vahva usko siihen, että kova työ palkitaan ja että amerikkalaisessa yhteiskunnassa jokainen saa ansionsa mukaan. Monilla on ajatus siitä, että erityisesti somalit pärjäävät, he sopeutuvat ja pärjäävät, heillä on hyvä bisnesvaisto. Toisaalta myös pärjäämisen pakko ajaa eteenpäin: pärjääminen nähdään amerikkalaisuuden kulmakivenä, kuulumisen katsotaan liittyvän menestymiseen. Oma asema ja amerikkalaisen yhteiskunnan jäsenyysoikeutetaan pärjäämisen retoriikan avulla. Tällöin oman olemassaolon oikeus määrittyy pärjäämisen kautta.

Vaarana tässä ajattelussa Kananen mukaan on, että yhteiskunnan ongelmista tulee yksilön ongelmia. Rakenteellisten kysymysten sijaan puhe siirtyy henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, jolloin seurauksena on kahtiajako menestyjiin ja häviäjiin. Julkisuu-

dedessa kerrotaan mielellään sankarimaahanmuuttajan tarinaa, mutta miten käy niille, jotka eivät pärjää?

Kananen muistutti siitä, että työllistymisen ei saisi olla kotoutumisen mittari eikä kaikkea vastuuta pidä jättää yksilölle, sillä rakenteellisen köyhyyden ja syrjivien rakenteiden purkamiseen tarvitaan yhteiskunnallisia toimenpiteitä. Ihmisillä jotka asuvat esimerkiksi Suomessa, on oikeus yhteiskunnan jäsenyyteen, vaikka he eivät olisikaan "supermaahanmuuttajia".

Iska Warran -konferenssi on järjestetty aikaisemmin Lieksassa, Turussa ja Helsingissä. Tämänvuotinen tapahtuma järjestettiin Espoo-päivän yhteydessä. Pääjärjestäjänä toimi Maahanmuuttajien perhe ja nuorten yhdistys ry. Yhteistyökumppaneina olivat Espoon kaupunki, Taiteen edistämiskeskus, Siirtolaisuusinstituutti, EJY ry, Aalto-yliopisto, Länsi-Suomen Somalilyhdistys ry, Suomen Somalia-verkosto ry, Lieksan somaliperheyhdistys, Suomi-Somalia Seura ry ja Aar Social Development Association ry.

Henkilöstöuutisia

Outi Kähäri, erikoistutkija, VTT

VTT Outi Kähäri on aloittanut erikoistutkijana Siirtolaisuusinstituutissa Johanna Leinosen johtamassa tutkimushankkeessa Postmemory of Family Separation: An Intergenerational Perspective. Nelivuotista hanketta rahoittaa Suomen Akatemia ja siinä tutkitaan historiallisten pakkomuuttojen, vainojen ja perheiden erossaolon ylisukupolvaisia vaikutuksia 2. ja 3. sukupolvessa inkerin- ja amerikkansuomalaisilla.

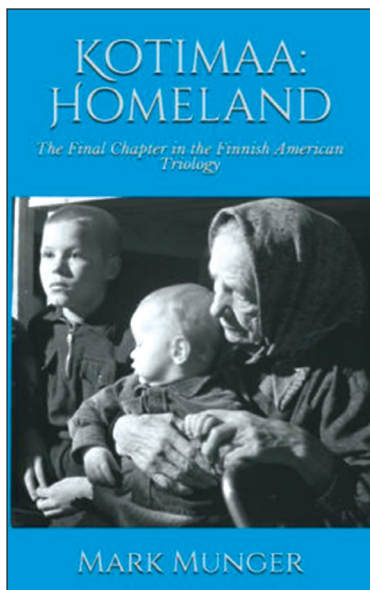
Kähärin asiantuntemukseen kuuluvat laadullinen tutkimus, eriarvoisuus, työmarkkinoiden segregatio, luottamusteoriat, identiteettien tutkimus, muistitietotutkimus ja inkerinsuomalaisten sosiaalishistoria. Hänen sosiologian alaan kuuluva väitöskirjansa käsittelee kantasuomalaisten ja venäläistaustaisten työelämän luottamussuhteita.

Jaana Palander, tutkija, HM

Jaana Palander tutkii perheen erossaoloon liittyviä hallinnollisia ja oikeudellisia kysymyksiä Marja Tiilikaisen johtamassa tutkimushankkeessa "Perheen erossaolo, maahanmuuttotilastus ja arjen turvallisuus". Tavoitteena on analysoida erityisesti yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden oikeutta perheenyhdistämiseen ja perhe-elämän suojaan. Tutkimuksessa tarkastellaan myös neuvonnan ja oikeusavun saatavuutta perheenyhdistämisasiassa.

Palander on hallintotieteiden maisteri ja tekee väitöskirjaa perus- ja ihmisoikeuksien roolista ulkomaalaislainsäädännössä ja erityisesti perheenyhdistämisasiassa Tampereen yliopiston julkisoikeuden opintosuunnassa. Lisäksi hän opettaa Itä-Suomen yliopiston oikeustieteen laitoksen ulkomaalaisoikeuden kurssilla.

Munger, Mark (2019). *Kotimaa: Homeland*. Novel. Duluth: Cloquet River Press. 363 p.

The novel *Kotimaa: Homeland* (2019) is a culmination of the Finnish American trilogy by the distinguished Duluthian author Mark Munger, a life-long resident of Minnesota (one of the U.S. regions most prominently influenced by Finnish migration) who often uses this state as a setting for his numerous novels, short stories and essays. Preceded by *Suomalaiset: People of the Marsh* (2004) and *Sukulaiset: The Kindred* (2014) (see the review of the latter in *Siirtolaisuus-Migration Quarterly* 1/2015), *Kotimaa* finishes the story of the familiar Finnish and Finnish American characters and their legacy on both sides of the Atlantic. In fact, the novel tells two stories, skillfully and intricately interwoven. Firstly, it is the story of Finns in the early 20th century who are forced to leave their homeland, pre-independence Finland, known then as the Grand Duchy of Finland. They depart from their country for a variety of reasons but all of them share the same vision of finding a better life for themselves and their children. A rocky road of immigration brings them first to the mines of Norway and later through the ports of the Great Britain to the other side of the Atlantic and eventually to the Upper Midwest. Yet even in the USA these Finns find not the hospitable “land of gilded streets” they have dreamt of but hard, dangerous and low-paid jobs in mines and lumber camps as well as the generally unfriendly host society. Dumped with other immigrants, Finns have

to go through discrimination and persecutions by mining companies and the general American public in order to win their right to call the new country their home. This part of the story reads like a good historical novel about Finnish settlers in the early 20th century which thoroughly traces their journey step by step from small Finnish farms to the mining towns of the Copper Country, Michigan, and does not hide their hardships and struggles. The author's extensive research into history provides the text with rich details and creates impressive immigrant saga skillfully mixing fact and fiction.

Secondly, the novel is also a breathtaking thriller and tells the story of today's Finns. This part of *Kotimaa* is set in 2017 and daringly addresses such burning issues as the European migrant crisis, the rise of far right populism in Europe and America, terrorism and extremism, and the Trump era. Now the roles are reversed for both Finns and Finnish Americans. Finland is a thriving country which is celebrating the first centennial of its independence. It has to deal not with the exodus of Finns from their homeland, but with the immigration to Finland and the ensuing growth of anti-immigrant sentiment. Meanwhile Finnish Americans are no longer regarded as suspicious “un-American” greenhorns (like it used to be in the early 20th century) but are considered rightful unquestioned Americans and one of the U.S. model ethnic minorities. In short, Finns are no longer immigrants but hosts who meet immigrants themselves. However, this new position presents them with new challenges and problems which have no easy solutions.

Kotimaa is a remarkable, enlightening and enticing read. It suits well both for those, who are interested in the history of Finland and Finnish America, and for those, who are simply looking for a good book. A great finale of the great series! The author's 16 years of research and writing were definitely not in vain.

Roman Kushnir, MA, Doctoral student,
University of Jyväskylä, Language and
Communication Studies

Kirjauutuuksia

Pirkko Kanervo, Terhi Kivistö &
Olli Kleemola (toim.)

Karjalani, Karjalani, maani ja maailmani

Kirjoituksia Karjalan menetyksestä
ja muistamisesta, evakoiden
asuttamisesta ja selviytymisestä

Artikkelikokoelman syntyhistoria juontaa pakolaiskeskusteluun, joka käynnistyi kii-vaana, kun Suomeen vuonna 2015 tuli ennätysellinen määrä turvapaikanhakijoita. Polemiikin kohteena oli pian myös Neuvostoliitolle luovutetusta Karjalasta evakuoit-
dun väestön asuttaminen muualle Suomeen.

Pakolaiskeskustelusta nousi esille ajatus siitä, kuinka huonosti suomalaiset lopul-ta tuntevat karjalaisten historian. Talvi- ja jatkosotaa koskevaa tutkimuskirjallisuutta on kyllä julkaistu runsaasti, mutta niissä Karjalan ja sen asukkaiden vaiheet jäävät usein varsinaisten sotatapahtumien varjoon. Tämän teoksen keskeisenä ajatuksena on luoda laajempi näköala karjalaisten kohtaloon ja sota-aikaan yleensä. Sota kosketti syvästi koko suomalaista yhteiskuntaa ja sen jäseniä.

Kirjan teemoihin kuuluvat Karjalan menettämisen taustat, talvi- ja jatkosodan ai-kana suoritettujen väestön evakuoinnit, sodanjälkeinen asutustoiminta, karjalaisten sel-viäminen ja Karjalan muistaminen. Vaikka teoksen pääosassa ovat menetetty Karjala ja sen asukkaat, kirjassa muistutetaan myös, etteivät karjalaiset suinkaan olleet Suo-men ainoita evakoita. Sodanjälkeinen asutustoimintakaan ei koskenut vain karjalai-sia, vaan siitä hyötyi yli puolet Suomen kansasta. Eivätkä maahanmuuttajatkaan ole uusi ilmiö, vaan Suomeen on kaikkina aikoina tullut ihmisiä ulkomailta.

Siirtolaisuusinstituutti 2018. Tutkimus 1. 252 s.

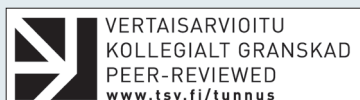
Hinta 30 € + toimituskulut

Julkaisun tilaus: <http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>

Eveliina Lyytinen (toim.)

Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa

Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa -teoksessa tarkastellaan pakolaisuuden monimuotoisuutta Suomessa eri teemojen ja tieteenalojen risteyksissä – ilmiöiden globaalia kontekstia kuitenkin unohtamatta. Teoksessa, joka kattaa 15 lukua, keskitytään Suomea koskeviin kokemuksiin kansainvälisen suojelun saamisen ja antamisen käytännöstä, politiikasta sekä lainsäädännöstä. Teoksen ensimmäisessä osassa Poliitiikka, lainsäädäntö ja hallinta pohditaan erityisesti turvapaikanhaun ja pakolaisuuden rakenteellista puolta. Toinen osa teosta on nimetty Matkalla, turvapaikkaprosessissa ja vastaanottokeskuksessa, ja siinä tarkastellaan turvapaikanhakijoiden kokemuksia matkan varrella ja Suomeen saapumisen jälkeen. Kolmas osio rakentuu Pakolaisuuden representaatiot -teeman ympärille. Teoksen neljäs osuus avaa turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten arjen integraatiota ja hyvinvointia. Teos on yksi ensimmäisistä vertaisarvioituista suomenkielisistä kokoomateoksista, jossa käsitellään pakolaistutkimuksen aiheita. Lisäksi se täydentää vuoden 2015–2016 turvapaikanhakutilanteen dokumentointiin keskittynyttä alan kirjallisuutta. Teos on tarkoitettu muuttoliikkeen ja pakolaisuuden tutkijoille, opiskelijoille sekä pakolaisten kanssa työskenteleville kattavaksi suomenkieliseksi tutkimuspainotteiseksi teokseksi.

Siirtolaisuusinstituutti 2019. Tutkimus 2. 352 s.

Hinta 35 € + toimituskulut

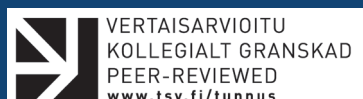
Julkaisun tilaus: <http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>

Eero Sappinen

Värmlannin Metsäsuomalaiset

Asutushistoriasta, agraarista
kulttuurista ja muutoksesta

Muuttoliike Suomesta Värmlannin asumattomiin erämaihin alkoi 1500-luvun lopulla ja päättyi 1600-luvun puolivälissä. Edelleenkin ei ole täyttä yksimielisyyttä siitä, mistä päin Suomea ja mistä syystä Värmlantiin on lähdetty.

Värmlannin erämaiden asuttamisen mahdollisti viime kädessä huhtakaski, jonka viljely onnistui havumetsissä. Rautaruukkien vaatimuksesta kaskiviljelyä alettiin Värmlannissa määräyksin 1600-luvulla kuitenkin rajoittaa. Tämä johti muun muassa siihen, että metsäsuomalaiset alkoivat muuttaa läänin pohjoisosiin ja Norjan puolelle, jossa kaskiviljelyä oli vielä mahdollista harjoittaa. Toisaalta kaskiviljelyn vaikeutuminen pakotti monet metsäsuomalaiset kehittämään karjanhoitoa ja peltoviljelyä.

Metsäsuomalaiset erottuivat ruotsalaisista aiemmin niin rakennus- ja ruokakulttuurin kuin uskomusmaailmankin osalta. Muutos ja integroituminen ruotsalaiseen oli kuitenkin vääjäämätön prosessi. Kun suomen kieli hävisi, niin katkesi samalla sen välittämä yhteys suomalaisuuteen. Ruotsissa suomen kielen tulevaisuuteen vaikutti erityisesti koululaitos, joka kielsi suomalaislapsilta sen käytön ja teki siitä hävettävää. Merkittävä integraatioon vaikuttava tekijä oli myös Ruotsin 1800-luvun loppupuolella tapahtunut teollistuminen. Yhteiskunta muuttui monella muullakin tavoin ja tähän oli mukauduttava, mikäli aikoi pysyä mukana kehityksessä.

Siirtolaisuusinstituutti 2019. Tutkimus 4. 354 s.

Hinta 35 € + toimituskulut

Julkaisun tilaus: <http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>